

ERFGOED DAG

1 mei 2011

VLAANDEREN & BRUSSEL

ARMOE TROEF

WWW.ERFGOEDDAG.BE

**Programma
Waasland**

Beveren, Kruibeke, Lokeren, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster. Met aanvullingen uit Hamme en Zele.

GRATIS TOEGANG

Erfgoed, spiegel van ons verleden

© Philip Vanoutrive

Beste vrienden,

Honderden organisaties, waaronder musea, archieven, heemkundige kringen, erfgoedbibliotheken, erfgoedcellen, maar ook amateurkunstenaars, cultuurdiensten én verenigingen waar armen het woord nemen, reiken u op Erfgoeddag 2011 een inzicht in het verleden aan. Dit jaar staan we stil bij de oorzaken en de gevolgen van armoede. Laat ons daarbij niet vergeten dat ons huidige welvaartsniveau voor de meeste mensen een zeer recent gegeven is. En tot op vandaag slagen we er helaas nog niet in om iedereen van deze welvaart te laten genieten. Het siert de erfgoedsector en alle andere deelnemers die met cultureel erfgoed bezig zijn, dat zij hun kennis en vaardigheden zo oprecht, spontaan en talrijk op Erfgoeddag met u willen delen. Dat maakt van Erfgoeddag opnieuw een warm en verrassend gebeuren.

Erfgoeddag: voor de duur van één dag focussen het publiek, de media, de vele organisaties en mensen die het evenement mogelijk maken, zich volop op een thema dat in ons cultureel erfgoed vervat zit. Uiteenlopende (kunst)voorwerpen, archiefstukken, verhalen, liederen en zoveel meer getuigen over diverse aspecten van armoede, vroeger en nu. De gebundelde kracht van dit gebeuren zal opnieuw heel duidelijk maken dat het erfgoed dat wij zo koesteren een spiegel is van het reilen en zeilen van onze samenleving. Dat maakt van cultureel erfgoed net zo'n prikkelend, en in diversiteit haast eindeloos terrein.

Er is, in aanloop naar en tijdens het voorbije 'Europees Jaar van de bestrijding van armoede en uitsluiting' (2010) heel wat inkt gevloeid en gediscussieerd over de mechanismen en de impact van armoede. Mensen in armoede nemen veel minder deel aan het publieke culturele leven dan een gemiddelde Vlaming. Deze (en alle nog volgende) editie(s) van Erfgoeddag wil daar verandering in helpen brengen. Winston Churchill, allicht de bekendste Britse premier ooit, wist dat "de geschiedenis door de overwinnaars geschreven wordt". Welnu, geldt dit ook voor cultureel erfgoed? Want wie zich verdiept in de geschiedenis van de armoede, stelt vast dat doorheen de tijd armoede verschillende definities kreeg, en ook telkens opnieuw anders werd bekeken én beoordeeld. Een constante is er wel: het was de macht die het discours over 'de arme' voedde, inclusief alle vooroordelen, normen en waarden die er betrekking op hadden. De stem van de arme zelf kreeg weinig gehoor. Vandaag breken we met deze traditie, want bij diverse activiteiten werden verenigingen waar armen het woord nemen betrokken, zodat dit thema ook vanuit hun perspectief kan getoond worden.

Deze editie van Erfgoeddag biedt ons volop stof tot nadenken en plaatst het publieke debat over oorzaken van, gevolgen en remedies voor armoede, in een verhelderend historisch kader.

Graag tot op Erfgoeddag!

Joke Schauvliege

Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur

Erfgoeddag in het Waasland

© Paul De Malsche

Beste lezer,

Armoede is jammer genoeg van alle tijden. De Erfgoeddag, die plaatsvindt op 1 mei, heeft dit jaar als centrale thema Armoede Troef. Het evenement wil de verschillende manieren waarop armoede in de loop van de geschiedenis tot uiting is gekomen en de reacties van de samenleving daarop in beeld brengen.

In Beveren kan je in de voetsporen treden van een landloper of een grootse kasteelveiling uit 1961 herbeleven. In Kruike en Sint-Gillis-Waas kan je de geschiedenis van de lokale armenhuizen ontdekken, met in Sint-Gillis-Waas een unieke film uit 1951 over de arbeidsomstandigheden in de fabriek Vander Linden. In Lokeren geven auteurs Geertrui Daem en Erik Vlamincx een lezing over armoede en literatuur. Voor volksliederen over armoede kan je er terecht bij de Heirbrugmolen.

Het SteM Sint-Niklaas focust in een rondleiding op het leed van de arbeiders, kinderen maken kennis met kinderarbeid in de workshop 'Kinderen aan het Werk'. Stekene trakteert met verhalen over de vlasnijverheid in de 19e eeuw in 'Slijtpap met verhalenaus'. In Temse tonen videofragmenten wat armoede betekende voor de Boelmannen, foto's belichten armoede in Elversele. In Waasmunster worden in de tentoonstelling 'Brood op de plank' historische en actuele foto's over erfgoed met elkaar geconfronteerd.

Verschiedende organisaties zorgen dit jaar ook voor soep in het kader van de actie 'Soep op de Stoep' van Welzijnszorg. Proef van oude recepten en bestrijd armoede in eigen land.

Heel wat redenen dus om je op Erfgoeddag richting het Waasland te begeven!

Freddy Willockx

Voorzitter Interwaas – Erfgoedcel Waasland

Wist je ook dat er omstreeks Erfgoeddag voor de boekenliefhebbers in de bibliotheken van het Land van Waas voor jong en oud een inspirerende boekenstand rond het thema "Armoede troef" te vinden zal zijn?

Wat is erfgoed?

Er bestaat geen pasklare definitie die klaar en duidelijk uitlegt wat nu precies erfgoed is. 'Ons erfgoed' zijn alle erfenissen uit het verleden die ons maken tot wie we zijn. Alles wat vorige generaties ons nagelaten hebben en wat we de moeite waard vinden om te bewaren voor volgende generaties. Dat kunnen archeologische overblijfselen zijn, gebouwen, eeuwenoude manuscripten, foto's, documenten, kunst- en gebruiksvoorwerpen zoals vaatwerk, maar bijvoorbeeld ook scheer- en wasgerei, dialecten, verhalen, tradities, feesten, liederen...

Of erfgoed de moeite waard is om te bewaren, te verzorgen, te documenteren en te laten zien, bepalen mensen zelf. Als een hele groep mensen dit doet, spreken we van cultureel erfgoed.

Wie draagt er zorg voor erfgoed?

Erfgoed wordt niet enkel bewaard door musea en archieven. Ook vele vrijwilligers in erfgoedorganisaties zoals heemkundige kringen dragen er zorg voor. Ze willen de getuigen van het nabije verleden bewaren voor toekomstige generaties.

Ook mensen zoals jij en ik bewaren en verzorgen erfgoed. Erfgoed gaat namelijk vaak over 'gewone' dingen uit ons dagelijkse leven, die ons meer vertellen over onze identiteit of de identiteit van onze regio.

Wil jij ook graag op de hoogte blijven van alle boeiende erfgoedactiviteiten in het Waasland?

Mail dan snel naar erfgoedcel@interwaas.be en bezorg ons je mail- en postadres. Je ontvangt dan onze digitale nieuwsbrieven.

PRIVACY – DISCLAIMER: Door ons je persoonsgegevens na te laten, geef je aan dat je verder wil geïnformeerd worden over initiatieven in verband met erfgoed. Je gegevens worden bijgehouden door Interwaas, het intergemeentelijk samenwerkingsverband voor streekontwikkeling in het Waasland en enkel doorgegeven aan niet-commerciële erfgoedpartners van Interwaas. Je gegevens worden enkel gebruikt in het kader van niet-commerciële erfgoedcommunicatie. Je hebt recht op toegang tot en inzage van je gegevens. Indien je vragen hebt of niet meer op de hoogte wil gehouden worden, laat het ons weten: telefonisch op 03 780 52 10, per mail op erfgoedcel@interwaas.be of per post op Erfgoedcel Waasland, Interwaas, Lamstraat 113, 9100 Sint-Niklaas.

De Erfgoeddag is de jaarlijkse feestdag van het cultureel erfgoed.

Op zondag 1 mei kan je tussen 10 en 18 uur een heleboel musea, archieven en heemkundige kringen gratis bezoeken en gratis deelnemen aan de activiteiten die ze aanbieden.

Hoe gebruik ik dit boekje?

In dit boekje kan je terugvinden wat er op zondag 1 mei 2011, Erfgoeddag, gebeurt in de deelnemende gemeenten Beveren, Kruibeke, Lokeren, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster.

Het programma is alfabetisch gerangschikt per gemeente. Je vindt er ook een overzicht van alle deelnemers. Per Wase gemeente werd een handig overzichtskaartje opgenomen. Ook het aanbod in Hamme en Zele vind je hier terug.

Toegankelijkheid

Bij alle locaties staat vermeld of ze (geheel of gedeeltelijk) toegankelijk zijn voor de minder mobiele bezoeker.

- toegankelijk voor de minder mobiele bezoeker
- gedeeltelijk toegankelijk voor de minder mobiele bezoeker
- niet toegankelijk voor de minder mobiele bezoeker

Erfgoeddag op maat van kinderen

Op zondag 1 mei hoeven kinderen niet thuis te blijven. Enkele musea, archieven en heemkundige kringen programmeren immers enkele activiteiten speciaal voor kinderen. Je kan ze herkennen aan het vliegje.

Meer informatie?

Bij iedere activiteit staat een telefoonnummer, e-mailadres of website waarop je terecht kan voor meer informatie over de activiteiten en de erfgoedorganisatie die de activiteit organiseert.

Voor meer informatie over het hele programma kan je ook terecht bij:

Erfgoedcel Waasland, Lamstraat 113, 9100 Sint-Niklaas
www.erfgoedcelwaasland.be
03 780 52 10 en erfgoedcel@interwaas.be

Extra exemplaren van dit programmaboekje kan je GRATIS bestellen bij de Erfgoedcel Waasland of afhalen in de Wase toeristische diensten en bibliotheken.

Erfgoeddag in de rest van Vlaanderen en Brussel

Meer informatie over het volledige programma van Erfgoeddag vind je op www.erfgoeddag.be of in de gratis programmabrochure die je vindt in de openbare bibliotheek of telefonisch bestelt op het nummer 1700.

Erfgoed, spiegel van ons verleden	p. 2
Erfgoeddag in het Waasland	p. 3
Praktisch	p. 4
Inhoud	p. 6
Overzichtskaart	p. 8
Programma	
BEVEREN	p. 9
1 Tentoonstelling: "In de voetsporen van een landloper" en Tentoonstelling: "Van alle tijden"	
1 Rondleiding: "Exclusieve rondleiding in het grootste archiefdepot van Vlaanderen"	
2 Tentoonstelling: "Eenmaal, andermaal, verkocht! De Cortewalleveiling van 1961"	
2 Tentoonstelling: "Wie biedt meer? Een eigentijdse blik op de Cortewalleveiling van 1961"	
2 Rondleiding: "Armoë troef op Cortewalle"	
2 Tentoonstelling: "De graaf te rijk. Adellijke leefcultuur op Cortewalle"	
KRUIBEKE	p. 14
3 Tentoonstelling: "18de eeuwse armenhuizen in Kruikebeke"	
LOKEREN	p. 15
4 Concert: "Volksliederen over armoede"	
5 Lezing: "Literatuur en armoede"	
6 Tentoonstelling: "Lokerse archivalia in verband met armoede"	
SINT-GILLIS-WAAS	p. 18
7 Tentoonstelling: "10 eeuwen armoede in Sint-Gillis-Waas"	
7 Tentoonstelling en filmvertoning: "Brood en spelen in de fabriek Vander Linden"	
8 Tentoonstelling: "Van armenhuis tot serviceflats"	
SINT-NIKLAAS	p. 21
14 Tentoonstelling: "Arm Elversele in Arm Vlaanderen" (zie kaart Temse)	

- 9 Rondleiding: "Onder stoom"
- 9 Workshop voor kinderen: "Kinderen aan het werk"
- 9 Tentoonstelling: "De laatste vrije arbeiders en Monoloog: "Wieske van Tereken"
- 10 Tentoonstelling: "De mens die ik ben"

STEKENE p. 27

- 11 Vertellingen: "Slijtpap met verhalensaus"
- 12 Tentoonstelling: "Pauperisme in Kemzeke en Stekene van 1844 tot 1850"

TEMSE p. 29

- 13 Multimedia-presentatie: "Arm in arm, Boelmannen vertellen" en tentoonstelling "Armoef troef"
- 14 Tentoonstelling: "Arm Elversele in Arm Vlaanderen"
- 15 Tentoonstelling: "Armoede tijdens WO II"
- 16 Tentoonstelling: "Kant: weelde voor de rijken, zegen voor de armen?"
- 17 Kabouterwandeling en wandeling: "Armoef troef" (Start wandeling)

WAASMUNSTER p. 36

- 18 Tentoonstelling: "Brood op de plank?!" (Kloostergang en ontvangstzaal)
- 18 Wandeling: "Weldadig wandelparcours" (Start wandeling)
- 19 Tentoonstelling: "Kant, juwelen en beeldhouwwerken"

HAMME p. 40

- 20 Tentoonstelling: "Armoef troef"

ZELE p. 42

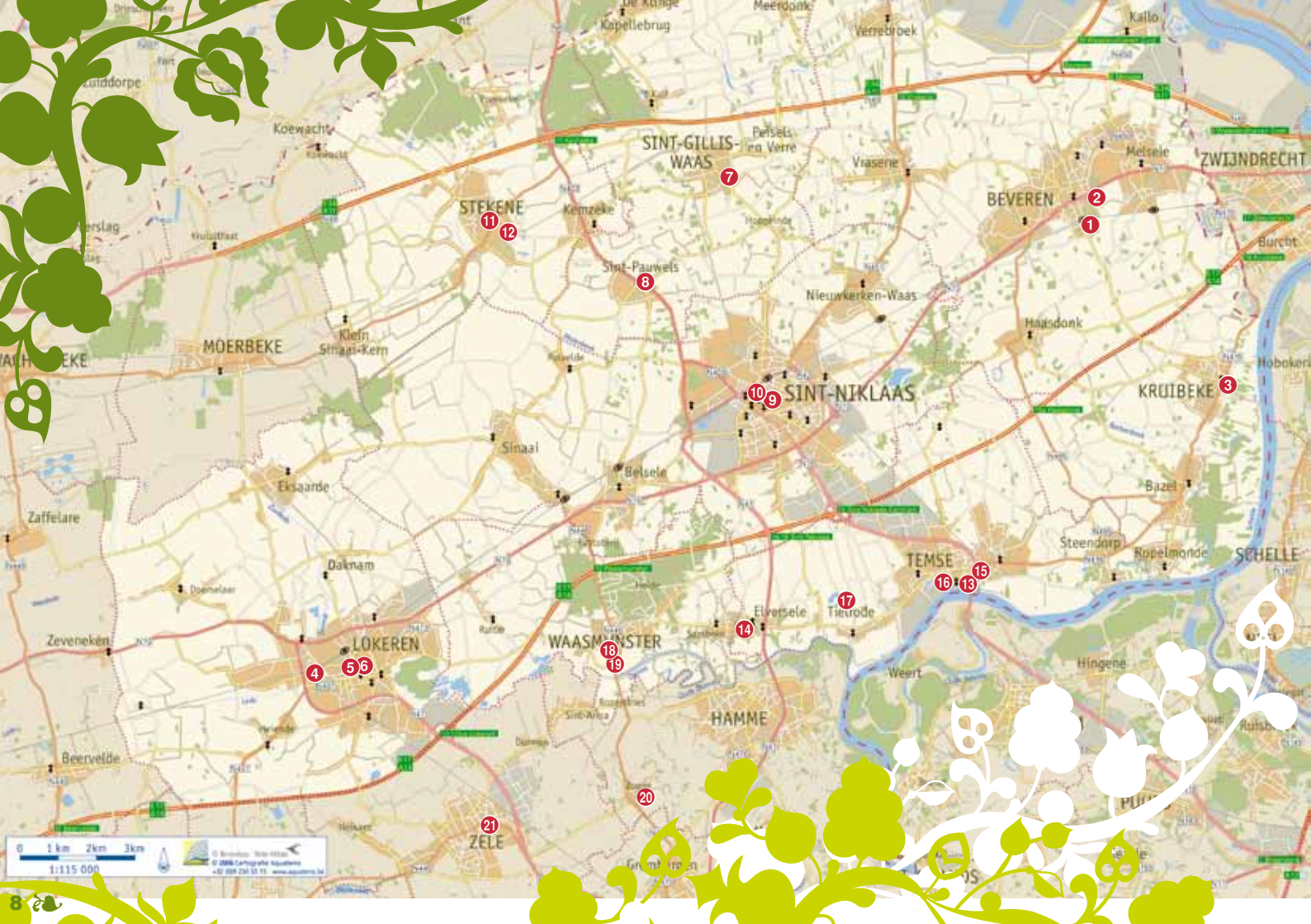
- 21 Tentoonstelling: "Armoede in de gemeente Zele"

Recepten p. 44

Erfgoedbank Waasland brengt uw erfgoed op het web p. 47

Armoede door de geschiedenis heen p. 48

Een hedendaagse visie op armoedebestrijding p. 53

STEKENE

SINT-GILLIS-WAAS

BEVEREN

ZWIJNDRECHT

MOERBEKE

SINT-NIKLAAS

KRUIBEKE

LOKEREN

WAASMUNSTER

TEMSE

SHELLE

HAMME

ZELE

0 1 km 2 km 3 km
1:115 000

© 2008 Cartografie Vlaanderen
© 2008 Vlaamse Gemeenschap
+32 (0)9 238 50 53 www.vlaanderen.be

programma **BEVEREN**

Armoedefinities zijn nooit
neutraal maar vertalen altijd de
waarden en doelstellingen van
hun opstellers.

- Uit: Francine Mestrum, De
rattenvanger van Hameln.
De Wereldbank, armoede en
ontwikkeling, Berchem, EPO,
2005, 222 p.

1 Tentoonstelling: “In de voetsporen van een landloper”

Organisator: Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën,
Rijksarchief Beveren

Bezoekersadres: Kruibekesteenweg 39/1, 9120 Beveren.

T 03 750 29 77

E rijksarchief.beveren@arch.be

W <http://arch.arch.be>

Niet alleen rijke mensen laten sporen na op papier. Doorheen deze tentoonstelling maak je kennis met het leven en de lotgevallen van een doorsnee vagebond in het Vlaanderen van de 19de eeuw. Doorlopend open tussen 10 u en 18 u.

1 Tentoonstelling: “Van alle tijden”

Organisator: Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën,
Rijksarchief Beveren

Bezoekersadres: Rijksarchief Beveren, Kruibekesteenweg 39/1,
9120 Beveren.

T 03 750 29 77

E rijksarchief.beveren@arch.be

W <http://arch.arch.be>

Aan de hand van een selectie van schriftelijke getuigenissen van de 15de tot de 20ste eeuw worden de fenomenen “armoede” en “armenzorg” vanuit een langetermijnperspectief belicht. Doorlopend open tussen 10 u en 18 u.

Waszaal van de kolonie voor landlopers en bedelaars te Merksplas
Copyright Gevangenis­museum Merksplas

ASSEMBLÉE PROVINCIALE
1re DIV. N° 10033
LE 28 OCT 1908
ANNEXE
F. 1
VLAANDER-ORIENTAAL

Meneer den Gouverneur
Ik wil u nog eens te schrijven
en u verhoef te vragen
of er nog geen dienste is
voor mijn kind die spoor
doof en blind is en onnosse
bij u wilt te ontrangen
mijn kind is nu op oar
ken goeder Meneer den
Gouverneur en ik helt er nog
geenen sentiem voor goet
en wij zijn doot armen
menschen Meneer den Gouverneur
en als er geenen goet en
voor is Meneer den Gouverneur
sijt doen soo goet voor mij
een geskreft te geefren dat
ik met mijn kind mag
geven betalen Meneer den
Gouverneur het bij onnosse
voor te doen en voor
te doen mij hilt en dragen
den goet

Brief van een arme vrouw gericht aan de gouverneur van de provincie Oost-Vlaanderen met de vraag om te mogen bedelen, 1908
Copyright Rijksarchief Beveren

1 Rondleiding: “Exclusieve rondleiding in het grootste archiefdepot van Vlaanderen”

Organisator: Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën, Rijksarchief Beveren

Bezoekersadres: Rijksarchief Beveren, Kruibekesteenweg 39/1, 9120 Beveren.

T 03 750 29 77

E rijksarchief.beveren@arch.be

W <http://arch.arch.be>

Wie nog nooit een archiefdepot van dichtbij heeft gezien, krijgt op Erfgoeddag de kans. Als bekend genealogisch centrum wenst het Rijksarchief Beveren de aandacht te vestigen op het feit dat niet alleen de elites, maar ook onze arme voorouders vaak diverse schriftelijke sporen hebben nagelaten. De bezoeker ontdekt er alles over tijdens een rondleiding in het grootste depot van Vlaanderen.

Rondleidingen stipt om 10 u 30, 11 u 30, 13 u 30, 14 u 30, 15 u 30 en 16 u 30.

2 Tentoonstelling: “Eenmaal, andermaal, verkocht! De Cortewalleveiling van 1961”

Organisator: Archief de Bergeyck in samenwerking met CC Ter Vesten, de Familievereniging de Brouhoven de Bergeyck vzw, Hertogelijke Heemkundige kring Het Land van Beveren vzw en het Gemeentearchief Beveren

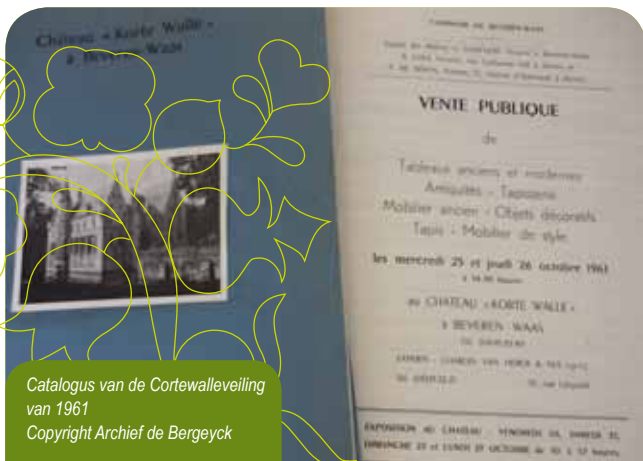
Bezoekersadres: Kasteel Cortewalle, Zwarte Dreef 1, 9120 Beveren.

T 03 775 70 40

E stefanie.audenaert@beveren.be

W www.beveren.be

In 1961, precies 50 jaar geleden, ging de inboedel van kasteel Cortewalle onder de hamer tijdens een ophefmakende veiling. Een jaar voordien overleed gravin Jospéhina, weduwe van graaf Charles de Bergeyck. Waarom gingen haar erfgenamen over tot een veiling? Uit armoe? Voor een makkelijker verdeling? Wat werd er precies geveild?

Catalogus van de Cortewalleveiling van 1961

Copyright Archief de Bergeyck

Sommige geveilde stukken zijn na 50 jaar opnieuw even “thuis”. Doorlopend open tussen 10 u en 18 u. Deze activiteit loopt nog tot zondag 15 mei 2011 en kadert in het feestjaar “10 jaar Archief de Bergeyck”.

2 Tentoonstelling: “Wie biedt meer? Een eigentijdse blik op de Cortewalleveiling van 1961”

Organisator: GBS De Zeppelin in samenwerking met Archief de Bergeyck

Bezoekersadres: Kasteel Cortewalle, Zwarte Dreef 1, 9120 Beveren.

T 03 775 70 40

E stefanie.audenaert@beveren.be

W www.beveren.be

De leerlingen van het vierde leerjaar van de Gemeentelijke Basisschool De Zeppelin lieten zich inspireren door de Cortewalleveiling van 1961 (zie boven) en het hele verhaal er rond. Geen armoe troef wat hun creativiteit betreft: de leerlingen geven een eigentijdse interpretatie van de geveilde goederen. Net als 50 jaar geleden gaan hun stukken op zondag 15 mei (14 u – 17 u) onder de hamer ten voordele van een Bevers goed doel dat zich inzet voor minderbedeelden. Doorlopend open tussen 10 u en 18 u. Deze activiteit loopt nog tot zondag 15 mei 2011 en kadert in het feestjaar “10 jaar Archief de Bergeyck”.

 Deze tentoonstelling ziet de Cortewalleveiling en de voorwerpen die onder de hamer gingen vanuit een kinderperspectief. Ideaal dus om samen met het hele gezin te ontdekken hoe kinderen van nu de luxueuze grafelijke leefwereld van toen met andere ogen bekijken!

Postkaart Kasteel
Cortewalle, 1911
Copyright Archief de
Bergeyck

2 Rondleiding: “Armoe troef op Cortewalle”

Organisator: Gemeentelijke Cultuurraad Beveren en Gidsenvereniging Beveren in samenwerking met Archief de Bergeyck, CC Ter Vesten, de Familievereniging de Brouchoven de Bergeyck vzw, Hertogelijke Heemkundige kring Het Land van Beveren vzw en het Gemeentearchief Beveren

Bezoekersadres: Kasteel Cortewalle, Zwarte Dreef 1, 9120 Beveren.

T 03 775 70 40

E stefanie.audenaert@beveren.be

W www.beveren.be

Adel en armoe staan niet meteen synoniem. Maar is dat wel zo? Was het leven op kasteel Cortewalle er één vol luxe en welvaart of werd er ook op de centen gelet? En hadden de adellijke bewoners aandacht voor de minderbedeelden in hun omgeving? De gidsen nemen u mee doorheen het hele kasteel en vertellen over hoe arm en rijk op Cortewalle verenigd werden.

Doorlopend open tussen 10 u en 18 u.

2 Tentoonstelling: “De graaf te rijk. Adellijke leefcultuur op Cortewalle”

Organisator: Heemkundige Kring Het Land van Beveren vzw in samenwerking met CC Ter Vesten, Archief de Bergeyck, de Familievereniging de Brouchoven de Bergeyck vzw en het Gemeentearchief Beveren

Bezoekersadres: Gemeentelijk Heemkundig Museum, Kasteel Cortewalle, Zwarte Dreef 1, 9120 Beveren.

T 03 775 70 40

E secretariaat@landvanbeveren.be

W www.landvanbeveren.be

Adellijke pracht en praal spreken al eeuwen aan. Ter gelegenheid van 10 jaar Archief de Bergeyck weert de Heemkundige Kring de armoede en zet ze in op de weelderige leefcultuur van de graven de Bergeyck. Gebruiksvoorwerpen, familieportretten, meubels, archiefstukken en tot de verbeelding sprekende verhalen illustreren het adellijke leven op het kasteel Cortewalle.

Doorlopend open tussen 10 u en 18 u. Deze activiteit loopt nog tot zondag 26 september 2011 en kadert in het feestjaar “10 jaar Archief de Bergeyck”.

Gedekte tafel in Kasteel
Cortewalle
Copyright Gemeente Beveren

programma KRUIBEKE

3 Tentoonstelling: "18de eeuwse armenhuizen in Kruiabeke"

Organisator: Gemeentebestuur Kruiabeke

Bezoekersadres: De Brouwerij, Onze Lieve Vrouwplein 20,
9150 Kruiabeke.

T 03 740 02 17.

E cultuur@kruiabeke.be

W www.kruiabeke.be

In Kruiabeke waren verschillende armenhuizen die gedurende lange tijd de behoeftigen opvingen. In deze tentoonstelling wordt een beeld geschetst van de armenzorg in die tijd aan de hand van voorwerpen, documenten en beelden. In samenwerking met het OCMW van Kruiabeke wordt dit in contrast geplaatst naast de armenzorg nu, de opvang van daklozen, asielzoekers etc. anno 2011. Wat is er sinds de 18de eeuw veranderd? Doorlopend open tussen 10 u en 18 u.

Doodsprentje van Michael
De Jonghe, Stichter van 't
Armenhuis
Copyright OCMW Kruiabeke

programma LOKEREN

“Het Vlaanderen waar ik door trok ziet er heel anders uit. Een heel volk, mannen, vrouwen en kinderen, onderworpen aan een afstompend, bijna altijd ongezond en verschrikkelijk lang durend werk in weverijen, spinnerijen, luciferfabrieken, touwslagerijen en steenbakkerijen. De huisindustrie met haar noodlottige gevolgen. De werkloosheid, de afschuwelijke werkloosheid die de bevolking uithongert. Duizenden en duizenden boeren die [...] op weg naar Frankrijk om er een korst brood te zoeken. Arbeiders die nauwelijks vier uur per dag kunnen slapen. Lonen van tien frank per week voor meer dan zeventig uur labeur. Arbeidsters die 50 tot 75 centiem verdienen om van vijf uur 's morgens tot elf of twaalf uur 's avonds te werken. Kleine kinderen die als het tien graden onder nul vriest twaalf uur lang aan een wiel moeten draaien. Een verschrikkelijke kindersterfte in de fabriekssteden.”

- Uit: August De Winne, Door arm Vlaanderen, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 2001, 159 p.

4 Concert: “Volksliederen over armoede”

Organisator: Heirbrugmolen Lokeren

Bezoekersadres: Heirbrugmolen, Heirbrugstraat 164, 9160 Lokeren.

T 09 340 50 31

E stadsarchief@lokeren.be

W www.lokeren.be

Op de site rond de Heirbrugmolen brengt de muziekgroep van Lokeraar Luc Van Hende tussen 14 u en 17 u volksliederen in verband met armoede, waarbij de aanwezigen worden uitgenodigd om mee te zingen en te dansen. De Heirbrugmolen dateert in zijn huidige, stenen vorm uit 1873.

Dit als monument geklasseerde gebouw werd in de jaren 2000 – 2002 grondig gerenoveerd en gerestaureerd.

De Heirbrugmolen is doorlopend toegankelijk tussen 10 u en 17 u.

Heirbrugmolen Lokeren
Copyright Stadsarchief Lokeren

5 Lezing: “Literatuur en armoede”

Organisator: Stedelijke Openbare Bibliotheek Lokeren

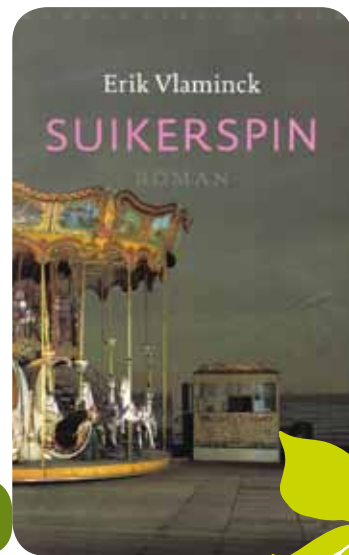
Bezoekersadres: Stedelijke Openbare Bibliotheek Lokeren, Kerkplein 3, 9160 Lokeren.

T 09 340 50 61

E stadsarchief@lokeren.be

W www.lokeren.be

Naar aanleiding van zijn roman “Suikerspin” (2008), over het wel en wee van een foorkramersfamilie, interviewt schrijfster Geertrui Daem haar collega Erik Vlamincx over armoede in Lokeren en daarbuiten tussen de late 19de eeuw en vandaag, en over hoe het thema armoede aan bod komt in de Vlaamse literatuur. In “Suikerspin” speelt de Lokerse sociaalvoelende geneesheer en liberale parlementariër Jan Persoons (1863 – 1924) een opmerkelijke rol. Geertrui Daem en Erik Vlamincx lezen ook voor uit eigen werk, met name fragmenten in verband met armoede vroeger en nu. De lezing vangt aan om 10 u 30 en eindigt om 12 u.

“Suikerspin” door Erik Vlamincx
Copyright Uitgeverij Wereldbibliotheek

6 Tentoonstelling: “Lokerse archivalia in verband met armoede”

Organisator: Stadsarchief Lokeren

Bezoekersadres: Stadsarchief Lokeren, Torenstraat 1a, 9160 Lokeren.

T 09 340 50 61

E stadsarchief@lokeren.be

W www.lokeren.be

In het Stadsarchief kan u een bezoek brengen aan een minitentoonstelling van uitleenopende documenten uit de collectie van het Stadsarchief in verband met armoede in Lokeren, Eksaarde en Daknam uit de periode 1650 – 1950.

Doorlopend open tussen 13 u 30 tot 17 u 30.

Straatje in Lokeren
Copyright Stadsarchief Lokeren

programma

SINT-GILLIS-WAAS

Ontbijt om zes uur 's morgens: aardappelen; middagmaal om twaalf uur: aardappelen; avondeten: aardappelen. Dat vult de maag en stilt de hoger. Dan is er minder brood nodig, want dat is te duur!

- Uit: August De Winne, Door arm Vlaanderen, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 2001, 159 p.

7 Tentoonstelling: “10 eeuwen armoede in Sint-Gillis-Waas”

Organisator: Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas in samenwerking met Heemkundige Kring De Kluize

Bezoekersadres: Museum Oud-Vredegerecht, Kerkstraat 21, 9170 Sint-Gillis-Waas.

T 03 233 62 05

E kenneth.colleman@sint-gillis-waas.be

W www.sint-gillis-waas.be

Armoede is van alle tijden. In deze tentoonstelling word je meegenomen op een reis door de tijd van de kluizenaar Gerwinus tot de verborgen armoede van vandaag. Een reeks goedgekozen archiefdocumenten vertellen schrijnende, ontroerende en anekdotische verhalen over armoede in Sint-Gillis-Waas en deelgemeenten. Onderweg maak je kennis met middeleeuwse broodbedelingen, de armenslaper, hongerdiefstallen en vindingrijke armen.

Doorlopend open tussen 10 u en 18 u.

Octrooi waarmee Sint-Gillis toelating krijgt om een belasting te heffen op bier. Oud archief Sint-Gillis-Waas, 1620 (foto van voor de restauratie). Copyright Stefaan Van Hul

7 Tentoonstelling en filmvertoning: “Brood en spelen in de fabriek Vander Linden”

Organisator: Heemkundige Kring De Kluize in samenwerking met Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas

Bezoekersadres: Museum Oud-Vredegerecht, Kerkstraat 21, 9170 Sint-Gillis-Waas.

T 03 770 76 36

E heemkunde@dekluize.be

W www.dekluize.be

De economische heropleving na de Tweede Wereldoorlog bood kansen aan de “gewone man”. Een goede baan in de fabriek was een weg uit de armoede. In de jaren '50 verdienden vele vrouwelijke inwoners van Sint-Gillis-Waas hun brood in de textiel fabriek Vander Linden. Unieke filmbeelden uit 1951 tonen de werkomstandigheden van deze arbeidsters. Naast de strakke werkdiscipline was er ook plaats voor ontspanning. Zo beloonde de fabriekseigenaar zijn personeel met een toeristische uitstap naar Namen. Doorlopend open tussen 10 u en 18 u.

Briefhoofd van de fabriek Vander Linden
Copyright Heemkundige Kring De Kluize

8 Tentoonstelling: "Van armenhuis tot serviceflats"

Organisator: Heemkundige Kring De Kluize

Bezoekersadres: Museum Oud-Gemeentehuis, Dries 19,

9170 Sint-Gillis-Waas.

T 03 770 76 36

E heemkunde@dekluize.be

W www.dekluize.be

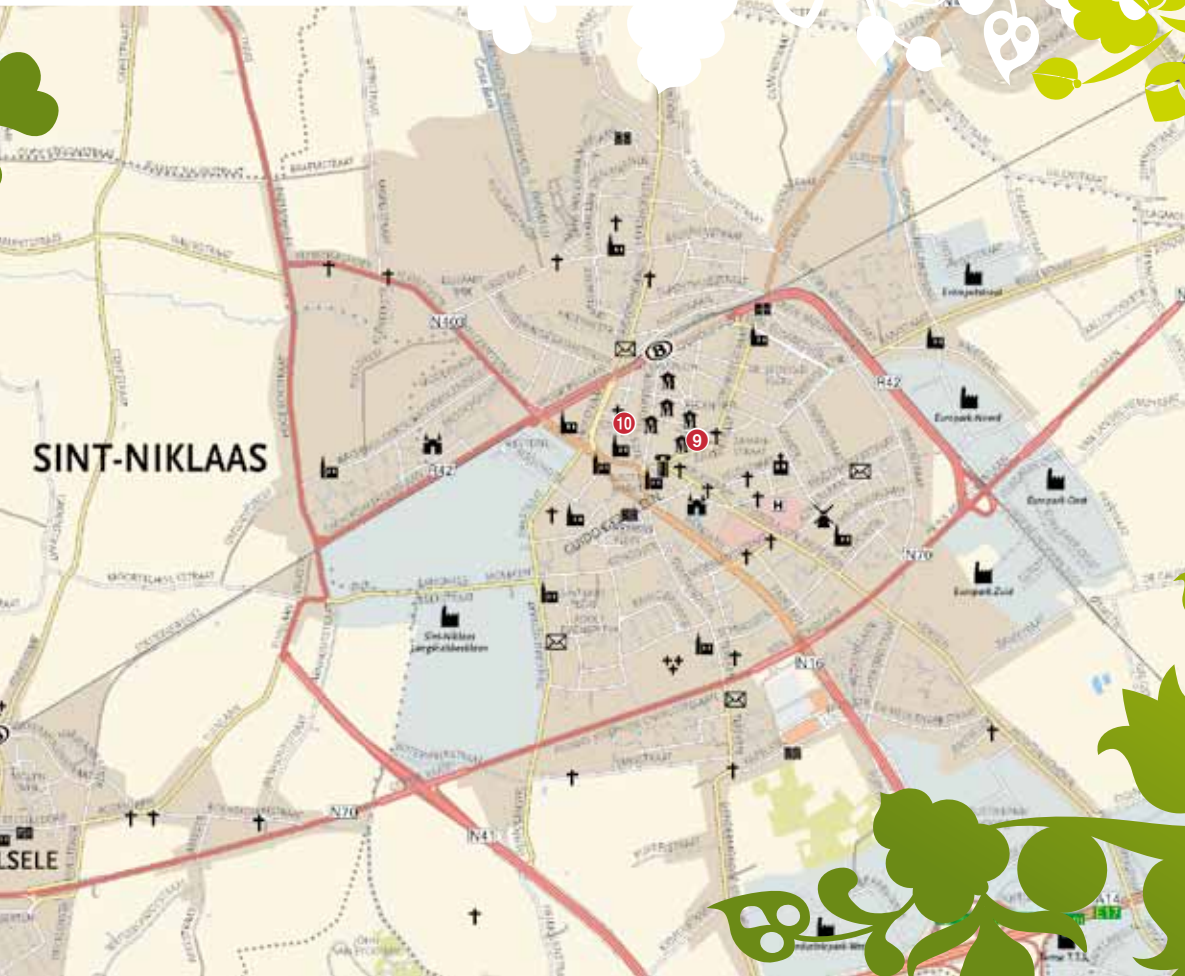
Deze tentoonstelling vertelt de geschiedenis van het armenhuis van Sint-Pauwels. In 1847 ging de gemeenteraad akkoord om een tehuis voor de armen op te richten. Pas twee jaar later, na een gulle schenking van Jan Vereecken werden de plannen concreter. In 1851 kwamen de zusters van de Heilige Vincentius naar het gesticht om de bejaarden te verplegen. Vandaag kunnen bejaarden in de moderne serviceflats terecht. De tentoonstelling toont de verschillende functies van dit tehuis doorheen de tijd aan.

Doorlopend open tussen 10 u en 18 u.

Postkaart van het armenhuis in de Zandstraat rond 1905
Copyright Heemkundige Kring De Kluize

programma **SINT-NIKLAAS**

Armoede is de dochter van de nederigheid en brengt dichter bij God.

– Mathieu Paris (13de eeuw, monnik van de abdij van Saint-Alban, Engeland)

14 Tentoonstelling: "Arm Elversele in Arm Vlaanderen"

Organisatoren: Bibliotheca Wasiana, Heemkundige Kring Braem en Gemeentebestuur Temse

Bezoekersadres: De Fortune, Dorpstraat 56, 9140 Elversele, Temse.

T 03 760 47 65

E bibliotheca.wasiana@sint-niklaas.be

W www.bibliotheccawasiana.be

Bibliotheca Wasiana uit Sint-Niklaas wijkt voor deze editie van Erfgoeddag uit naar Elversele (Temse) in een samenwerking met Heemkundige Kring Braem. Verhalen van oude dorpsbewoners schetsen een beeld van hoe mensen vroeger in armoede leefden. Deze verhalen worden geïllustreerd met de collecties van de Heemkring en Bibliotheca Wasiana. **(Zie ook verder onder "Temse")**. Doorlopend open tussen 10 u tot 18 u.

 Kinderen ontdekken al spelenderwijs de tentoonstelling a.h.v. een brochure met quizvragen, leuke speltips, een tekenplaat en receptjes van vroeger. Er zijn ook leuke prijzen te winnen.

*Koffie was lange tijd voor heel wat mensen onbetaalbaar. Pardaf of suikerrij, gemaakt van bitterpeeeën (gebrande cichoreiwortels), was dan een goedkoop alternatief. Bekend was de pardaf van de firma De Beuckelaer. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden hier en daar zelfs gebrande eikels gebruikt. Een andere besparing bestond erin een tweede keer koffie te zetten met hetzelfde gruis. (uit: Elverseels idioticon - publicatie in voorbereiding)
Copyright Luc Peleman, Elversele*

9 Rondleiding: "Onder stoom"

Organisator: Stedelijke Musea Sint-Niklaas – SteM Zwijgershoek

Bezoekersadres: SteM Zwijgershoek, Zwijgershoek 14,

9100 Sint-Niklaas.

T 03 760 37 50

E stedelijke.musea@sint-niklaas.be

W www.sint-niklaas.be

In de verhaallijn "Mens en machine", waarvan deze rondleiding deel uitmaakt, wordt geschetst hoe het Waasland van een typische landbouwmaatschappij evolueerde naar een geïndustrialiseerde maatschappij. Het Waasland werd de Tuin van Vlaanderen genoemd. Wetenschappers stonden vol bewondering voor de moderne landbouwtechnieken. De vlas-teelt betekende hard labeur voor hele generaties boerenfamilies. Met de opkomst van de stoommachine diende de typische huishouderij plaats te maken voor fabrieken. Vooral door de industrialisatie in de breinijverheid gingen heel wat thuiswerkers in de fabriek werken. Rijke werkgevers kwamen tegenover een steeds grotere groep van arme arbeiders te staan...

Doorlopend open tussen 10 u en 18 u. Rondleiding voorzien om 10 u 15, 11 u 15, 14 u 30, 15 u 30 en 16 u 30. Reservatie nodig op 03 760 37 50 of op stedelijke.musea@sint-niklaas.be. Maximum 20 plaatsen. Los van deze Erfgoeddagactiviteit, is de vaste collectie van het SteM de hele dag doorlopend gratis te bezoeken. Voor het eerst zullen er ook demonstraties te zien zijn op het 18de eeuwse weefgetouw van een thuiswever in het breiatelier.

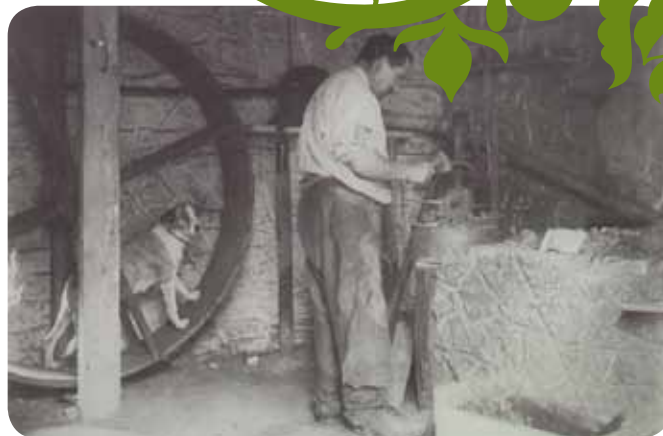

Foto uit de reeks "De laatste vrije arbeiders".
Copyright Stedelijke Musea Sint-Niklaas

De Stedelijke Musea doen op Erfgoeddag ook mee aan de actie "Soep op de Stoep". Je kan hier terecht voor een heerlijke kom ajuinensoep.

Welzijnszorg

SOEP
op de
STOEP

Op 1 mei, Erfgoeddag, doet de Stad Sint-Niklaas – Stedelijke Musea Zwijgershoek graag mee aan deze actie. Lekker, gezond en een warm gebaar in de strijd tegen armoede. Dat is de basis van soep op de stoep, een actie van Welzijnszorg. De opbrengst van de soep gaat naar één van de vele armoedeprojecten die dagelijks armoede bestrijden in Vlaanderen en Brussel. Neem een kijkje op www.soepopdestoep.be.

9 **Workshop voor kinderen:**
"Kinderen aan het werk"

Organisator: Stedelijke Musea Sint-Niklaas – SteM Zwijgershoek in samenwerking met CC Boontje

Bezoekersadres: SteM Zwijgershoek, Zwijgershoek 14,
9100 Sint-Niklaas.

T 03 760 37 50

E stedelijke.musea@sint-niklaas.be

W www.sint-niklaas.be

Kinderen zijn van harte welkom op deze workshop waarbij zij onder begeleiding het levensverhaal van drie leeftijdsgenootjes van toen reconstrueren. Hoe hard moest Louis werken op de boerderij? Wat deed Jef in de fabriek? Moest Anna ook thuis werken? Dankzij heel wat museummateriaal ontdekken de kinderen het antwoord op deze vragen en vertellen het aan elkaar.

Doorlopend open tussen 10 u en 18 u. De kinderworkshops zijn gepland om 11 u en 14 u 30. Reservatie nodig op 03 760 37 50 of op stedelijke.musea@sint-niklaas.be. Maximum 15 plaatsen.

Leerlingen van Basisschool
De Droomballon uit Nieuw-
kerken aan de slag
Copyright Stedelijke Musea
Sint-Niklaas

9 **Tentoonstelling: "De laatste vrije arbeiders – thuisarbeid in België in de 19de en 20ste eeuw"**

Organisator: Culturele Centrale Boontje (Linx+), Curieus-Sint-Niklaas, Stedelijke Musea Sint-Niklaas – SteM Zwijgershoek

Bezoekersadres: SteM Zwijgershoek, Zwijgershoek 14,
9100 Sint-Niklaas.

T 03 760 37 50

E stedelijke.musea@sint-niklaas.be

Deze fototentoonstelling schetst aan de hand van 35 foto's, opgesteld doorheen het museum, een ontroerend beeld van de barre levensomstandigheden van de thuisarbeiders zoals thuiswevers, klompenmakers enz. in het België van de 19de en 20ste eeuw. Doorlopend open tussen 10 u en 18 u. Los van deze Erfgoeddagactiviteit, is de vaste collectie van het SteM de hele dag doorlopend gratis te bezoeken.

In het kader van het thema “Armoe troef” organiseert Culturele Centrale Boontje uit Sint-Niklaas in april en mei nog enkele andere activiteiten.

10 Tentoonstelling: “De mens die ik ben”

Organisator: Culturele Centrale Boontje, Curieus Sint-Niklaas, Stadsschouwburg Sint-Niklaas

Bezoekersadres: Wandelgangen van de Stadsschouwburg Sint-Niklaas, Richard Van Britsomstraat 21, 9100 Sint-Niklaas.

T 03 766 39 39

E stadsschouwburg@sint-niklaas.be

Deze tentoonstelling loopt van 15 april tot en met 11 mei en bevat 15 foto's van Stef Renodyn die allen kaderen in het thema “nieuwe armoede”. Fotograaf Stef Renodeyn heeft voor de fotoreeks ‘De Mens die ik ben’ vier jaar in Antwerpen rondgezworven en mensen opgezocht aan de rand van de samenleving: thuislozen, verslaafden, bedelaars, sociaal mislukten. Hij bracht tijd met hen door en fotografeerde hen in de omgeving waar hij hen aantrof. Ook maakte hij foto's van de leefomgeving van deze mensen. De opnames tonen de wereld van de zwakke en de thuisloze zonder spektakel. Je kan de foto's bewonderen in de wandelgangen van de Stadsschouwburg Sint-Niklaas.

Opgelet: deze tentoonstelling is op Erfgoeddag niet geopend, maar wel vrij te bezichtigen elke werkdag tussen 26 april en 11 mei tussen 10 u en 12 u en tussen 14 u en 16 u.

De Mens die ik ben
Copyright Stef Renodyn

9 Monoloog: "Wieske van Tereken"

Organisator: Culturele Centrale Boontje in samenwerking met Stedelijke Musea Sint-Niklaas – SteM Zwijgershoek

Bezoekersadres: SteM Zwijgershoek, Zwijgershoek 14,
9100 Sint-Niklaas.

T 03 760 37 50

E stedelijke.musea@sint-niklaas.be

De monoloog "Wieske van Tereken" wordt gespeeld door Marcella Piessens. Het is een verhaal over een gewone vrouw die vertelt over de levens-omstandigheden van eind 19de eeuw tot rond 1930. In dit verhaal komen zowat alle elementen aan bod: eetgewoontes, werkomstandigheden, de sociale strijd, de emigratie naar Amerika... Het is een verhaal met scherpe kantjes en toch veel humor.

Opgelet: je kan deze monoloog niet op Erfgoeddag meemaken, maar wel op 27 april om 19 u 30 in het SteM (Breigoedmuseum).

Reservatie nodig op 03 760 37 50 of op stedelijke.musea@sint-niklaas.be. Kostprijs: 4 euro per persoon, 3 euro met korting. Na deze monoloog vindt er een debat plaats over het thema "nieuwe armoede". Voor meer informatie kan je terecht op 03 776 80 99.

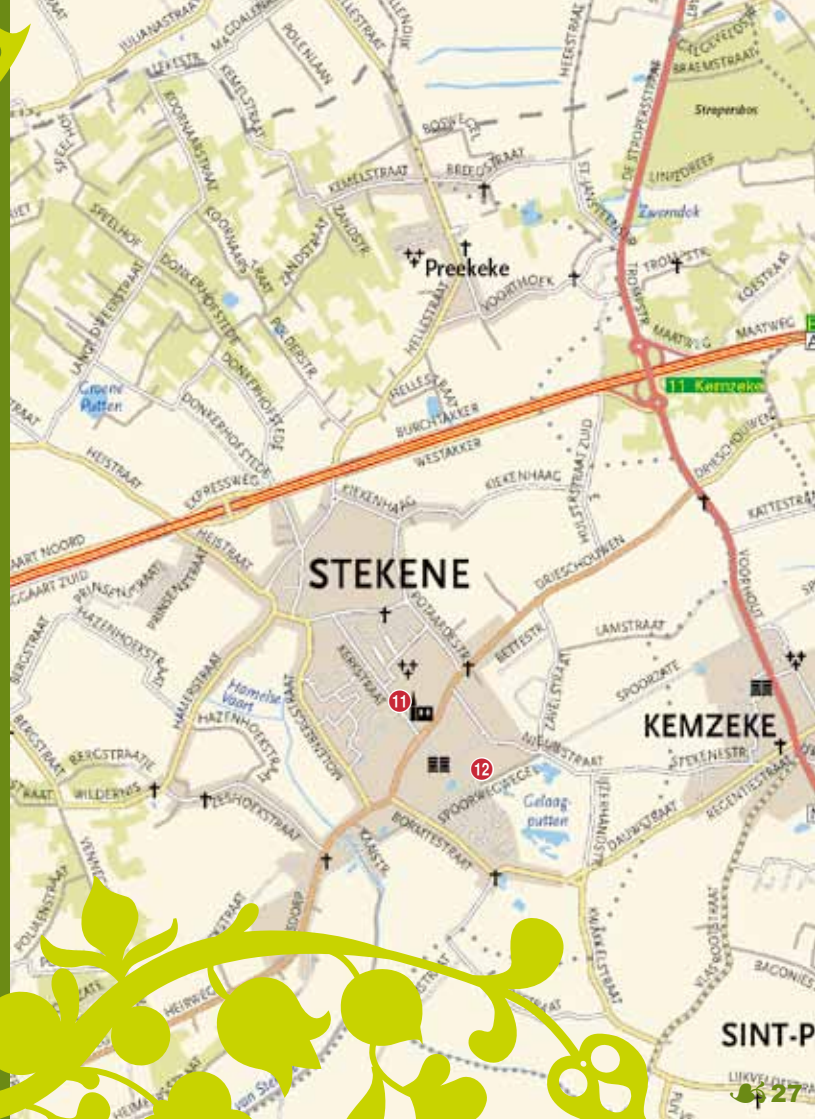

Marcella Piessens als Wieske van Tereken
Copyright Lucien Bats en Marcella Piessens

programma **STEKENE**

Op een stakingsdag bood een wever zich aan bij een patroon om te onderhandelen. De patroon weigerde elke toegeving en zei, heel arrogant, tegen de wever: 'Ik heb een volle maag, ik kan wachten. Jij hebt een lege maag: je zal wel toegeven.'

- Uit: August De Winne, Door arm Vlaanderen, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 2001, 159 p.

11 Vertellingen: “Slijtpap met verhalensaus”

Organisator: Gemeentebestuur Stekene in samenwerking met OCMW Woonzorgcentrum Zoetenaard

Bezoekersadres: Woonzorgcentrum Zoetenaard, Kerkstraat 14, 9190 Stekene.

T 03 790 03 70

E an.demeersman@stekene.be

W www.stekene.be

Dankzij de vlasnijverheid konden veel kleine Stekense landbouwers in de 19de eeuw het hoofd boven water houden. We laten iedereen proeven van de typische slijtpap die vroeger door de vlassers werd gegeten. De pap wordt overgoten met een boeiende saus van verhalen van oude Stekenars. Zij vertellen over het sobere landleven uit hun jeugd. Situaties die nu armoedig lijken, waren toen heel gewoon.

Doorlopend open tussen 14 u en 17 u.

Aan de Trigel in Koewacht - net over de grens - lagen de gebouwen van een voormalige vlasroterij. Het complex werd gesloopt in 2005. Vier landhuizen komen in de plaats. Vooraan de foto zie je vlas.
Copyright Bibliotheca Wasiana

12 Tentoonstelling: “Pauperisme in Kemzeke en Stekene tijdens de crisis- en armoeijaren 1844 – 1850”

Organisator: Heemkundige Kring d'Euzie

Bezoekersadres: Museum Oud-Station, Stadionstraat 113, 9190 Stekene.

T 03 779 79 62

E john.buyse@pandora.be

W www.deuzie.be

Dit is een zoektocht in de plaatselijke archieven naar de oorzaken en de gevolgen van de armoeijaren. Welke maatregelen nam de gemeentelijke overheid en het armbestuur om de noden te kunnen lenigen?

De tentoonstelling is geïllustreerd met documenten en registers uit de gemeentearchieven van Kemzeke en Stekene en het provinciaal archief van Oost-Vlaanderen. Los van de speciale Erfgoeddagactiviteit is de vaste collectie gratis te bezoeken.

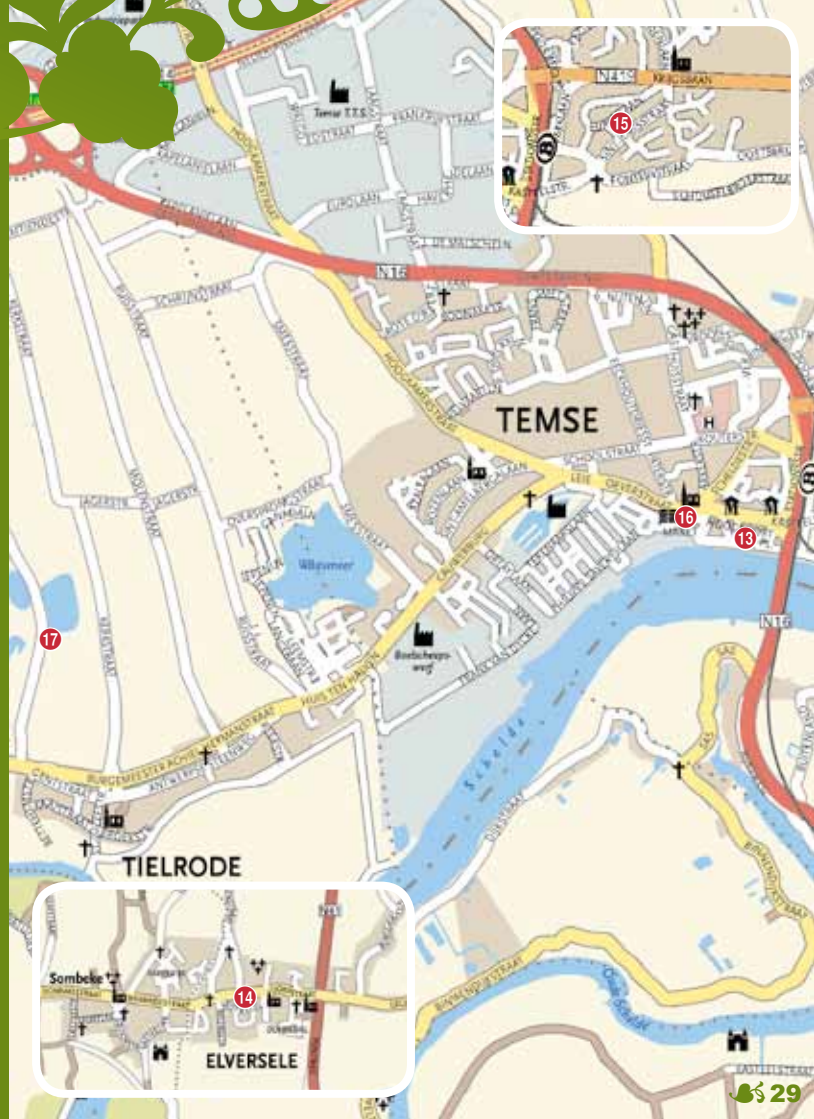
Doorlopend open tussen 10 u en 18 u.

programma **TEMSE**

Armoede is een netwerk van sociale uitsluitingen dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan.

- Prof. Jan Vranken (uit: M. Vandermissen en R. Mooijlman, 'Geld maakt gelukkig (slot)', in: De Standaard, 29-30 mei 2010)

13 *Multimedia-presentatie: “Arm in arm, Boelmannen vertellen”*

Organisatoren: Op Stoapel in samenwerking met Gemeentebestuur Temse

Bezoekersadres: De Watermolen (Het Molenhuis), Wilfordkaai 23, 9140 Temse.

T 03 281 61 13

E opstoapel@scarlet.be

W blog.seniorennet.be/boelwerf/

Op Stoapel interviewde ex-scheepsbouwers van Boelwerf Temse over armoede in al zijn facetten. Het zijn ervaringen van voor, tijdens en kort na WOII, vaak met een knipoog naar het heden. Deze oude wijze mannen worden op een bijzondere manier in beeld gebracht door middel van video's. Laat u onderdompelen in hun straffe verhalen en kom te weten wat armoede betekende voor de Boelman.

Doorlopend open tussen 10 u en 18 u. Ook open op zaterdag 7 en zondag 8 mei van 10 u tot 18 u.

Nagelheetmaker, Boelwerf
Copyright Gemeentearchief Temse

14 Tentoonstelling: "Arm Elversele in Arm Vlaanderen"

Organisatoren: Bibliotheca Wasiana, Heemkundige Kring Braem, leerlingen van de Academie en Vaktekenschool afdeling Elversele en Gemeentebestuur Temse

Bezoekersadres: De Fortune, Dorpstraat 56, 9140 Elversele, Temse.

T 052 46 00 25

E marcel.de.kimpe@telenet.be

W www.temse.be

Verhalen van oude dorpsbewoners schetsen een beeld van hoe mensen vroeger in armoede leefden: een leven van hard werken en ontbering, maar ook van vindingrijkheid en familiale solidariteit. De verhalen worden geïllustreerd met de collecties van de Heemkring en Bibliotheca Wasiana. In een speciaal voor de gelegenheid ingerichte keuken worden oude gerechten klaargemaakt die ook geproefd kunnen worden.

Doorlopend open van 10 u tot 18 u.

 Kinderen ontdekken al spelenderwijs de tentoonstelling aan de hand van enkele leuke vragen, weetjes en creatieve doedingetjes.

*Windwan; wadmolen waarmee het kaf kan worden verwijderd uit het koren doordat het onder invloed van de wind wordt weggeblazen.
Copyright Chris De Kimpe, Stekene*

*Winterhulp
Copyright Gemeentearchief Temse*

15 Tentoonstelling: "Armoede tijdens WO II"

Organisatoren: Davidsfonds Temse in samenwerking met Beheerraad Gemeentemuseum

Bezoekersadres: Huize De Wal, Sint-Jorisstraat 67, 9140 Temse.

T 03 771 50 71

E cultuurbeleid@temse.be

W www.temse.be

In Huize De Wal kan je armoede in de Tweede Wereldoorlog aan den lijve ondervinden. Foto's en materiaal illustreren de armoedige levensomstandigheden in Temse en elders. Video-interviews van mensen die de oorlog meemaakten geven een beeld van wat "arm" zijn toen betekende. Er wordt echter ook getoond hoe de mensen konden genieten; bij leuke muziek uit die tijd kan je proeven van o.a. panharing, bierpap en zemelenbrood. Doorlopend open tussen 10 u en 18 u.

Copyright Davidsfonds Temse en Beheerraad Gemeentemuseum

16 *Tentoonstelling: “Kant: weelde voor de rijken, zegen voor de armen?”*

Organisatoren: Kantschool Artofil in samenwerking met het Gemeentebestuur Temse

Bezoekersadres: Gemeentehuis Temse, Markt, 9140 Temse.

T 03 771 16 16

E nadine@artofil.be

W www.artofil.be

In deze tentoonstelling staan het leven, de gewoontes en de tradities van de kantwerkster centraal. Als kantwerkster was je blij dat je kon werken, maar de vele uren arbeid voor een zeer karig loon staan in schril contrast met de rijkdom en weelderige gewaden van de opdrachtgevers. Doorlopend open tussen 10 u en 18 u. Ook open op zaterdag 30 april 2011. Deze activiteit loopt nog tot zondag 22 mei 2011.

 Kinderen zijn welkom om zelf een armbandje of iets anders te klossen. Ervaren kantklosters leren hen omgaan met het kantkussen en de klosjes.

*Philomena De Buisser,
echtgenote van Adolf
Pauwels
Copyright Yolanda
Roels (Artofil)*

13 Tentoonstelling: "Armoë troef"

Organisatoren: Koninklijke Postzegel- en Erfgoedkring Temse
Bezoekersadres: De Watermolen (Het Molenhuis), Wilfordkaai 23,
9140 Temse.
T 03 771 45 83
E walter.jansegers@skynet.be
W www.temse.be

Leden van de kring stellen collecties tentoon die verwijzen naar het thema armoede, met o.a. oude postzegelcollecties die werden uitgegeven ten voordele van arme kinderen en postkaarten over ziekenzalen voor de armen en de Red Star Line Emigratie. Deze collecties worden aangevuld met archiefdocumenten en foto's over armoede in Temse (o.a. voedselbedelingen, apostelhuisjes, Hongaarse kinderopvang).

Doorlopend open tussen 10 u en 18 u. Ook open op zaterdag 7 mei van 14 u tot 18 u en op zondag 8 mei van 10 u tot 12 u en van 14 u tot 18 u.

Voedingscomité Temse
Copyright Toon Bryssinck

17 *Kabouterwandeling: "Armoe troef"*

Organisatoren: Milieuwerkgroep Ons Streven in samenwerking met het Centrum voor Milieu- en Natuureducatie

Vertrekpunt wandeling: Provinciaal Domein Roomacker, Hofstraat hoofdingang, 9140 Tielrode.

T 03 771 20 92

E info@onsstreven.be

W www.onsstreven.be

De kabouterwandeling is uitsluitend gericht op kinderen van 5 tot 12 jaar. Voor ouders is er "ouderopvang" voorzien met de Erfgoedwandeling (zie hierna). Op deze wandeling maken de kinderen kennis met een plaatselijk sprookjesfiguur. Die vertelt mooie volksverhalen waarin arme kinderen plots veel geluk kenden. De kinderen ontdekken ook hoe hun leeftijdgenootjes vroeger in de natuur zelf hun speelgoed vonden. Ze ervaren hoe ze zich, samen met hun vriendjes, met weinig geld toch kostelijk kunnen amuseren. De wandeling start om 14 u 15 en eindigt om 16 u.

*Kabouterwandeling 2009
Copyright Gert Hoofman*

17 *Wandeling: "Armoe troef"*

Organisatoren: Milieuwerkgroep Ons Streven in samenwerking met het Centrum voor Milieu- en Natuureducatie

Vertrekpunt wandeling: Provinciaal Domein Roomacker, Hofstraat hoofdingang, 9140 Tielrode.

T 03 771 20 92

E info@onsstreven.be

W www.onsstreven.be

Terwijl de kinderen tussen 5 en 12 jaar meestappen in de kabouterwandeling, kunnen hun ouders en geïnteresseerde volwassenen op ontdekkingstocht in het rijke armoedige verleden van Tielrode. We krijgen in het dorp verhalen over vroeger te horen, gebaseerd op oude krantenartikels. Deze verhalen handelen over gebeurtenissen die groot nieuws waren voor de arme dorpsbevolking: over kindersterfte, inbraken, het vernietigen van voedsel enz.

De wandeling start om 14 u 15 en eindigt om 16 u.

programma

WAASMUNSTER

Er is maar één land in de beschaaftde wereld, waar men met begeerte en plezier iedere staking als voorwendsel aangrijpt om arbeiders te vermoorden. Dat unieke land is België, het modelland van het constitutionalisme, het knusse paradijs van de grondheer, de kapitalist en de priester.
- Karl Marx (1818 – 1883)

18 Tentoonstelling: "Brood op de plank?!"

Organisatoren: Gemeentebestuur Waasmunster in samenwerking met Cultuurraad, Heemkundige Kring 't Sireentje, Academie voor Beeldende Kunst, OCMW / Sociaal Huis en VVV / Toerisme Waasmunster

Bezoekersadres: Kloostergang en ontvangstzaal in Klooster van de Mariazusters van Franciscus, Kerkstraat 14, 9250 Waasmunster.

T 052 40 99 66

E sofie.dhanis@waasmunster.be

W www.waasmunster.be

Tentoonstelling over armoede in Waasmunster vanaf 1800 tot kort na WO II. Het gebruikte materiaal wordt geplaatst tegenover hedendaags fotomateriaal over het contrast armoede en rijkdom. De expo wordt ook aangevuld met informatie over de actuele armoedebestrijding door het Sociaal Huis en met podiumactiviteiten zoals verhalen, theater en muziek door Amateurkunstenaars. Deze tentoonstelling kadert eveneens in de Week van de Amateurkunsten.
Doorlopend open tussen 13 u en 17 u.

Op de opgevlude oude Durmebedding achteraan in de Kerkstraat worden er honderden zandzakjes gevuld door de werklozen van Waasmunster. Deze jute zakjes dienden om het water uit de huizen te houden en om de doorgebroken Durmedijken in 1936 te versterken.
Copyright Heemkundige Kring 't Sireentje

Deze ijzeren bus met opschrift "Hulp in Nood" werd in 1936 gebruikt om geldelijke steun op te halen na de grote overstroming die toen heel veel schade berokkende in Waasmunster. De omhaling gebeurde zowel binnen als buiten Waasmunster.
Copyright Heemkundige Kring 't Sireentje

18 Wandeling: "Weldadig wandelparcours"

Organisatoren: Gemeentebestuur Waasmunster in samenwerking met Cultuurraad, Heemkundige Kring 't Sireentje, Academie voor Beeldende Kunst, OCMW / Sociaal Huis en VVV / Toerisme Waasmunster

Vertrekpunt wandeling: Klooster van de Mariazusters van Franciscus, Kerkstraat 14, 9250 Waasmunster.

T 052 40 99 66

E sofie.dhanis@waasmunster.be

W www.waasmunster.be

Wandelparcours in verband met het thema "Armoede troef" doorheen het centrum van Waasmunster langs Klooster, Marollenstraatje, Academie, Kerk, Rivierstraat enz. waarbij de nadruk wordt gelegd op relictten van liefdadigheidsacties doorheen de eeuwen heen. Aansluitend is er de actie "Soep op de stoep". Dit wordt opgevrolijkt met volksmuziek en oude volksspelen.

Wandelingen vertrekken aan het Klooster om 14 u en 16 u en duren ongeveer 1 u 15 min.

Op 1 mei, Erfgoeddag, doet de gemeente Waasmunster graag mee aan deze actie.

Lekker, gezond en een warm gebaar in de strijd tegen armoede. Dat is de basis van soep op de stoep, een actie van Welzijnszorg. De opbrengst van de soep gaat naar één van de vele armoedeprojecten die dagelijks armoede bestrijden in Vlaanderen en Brussel. Neem een kijkje op www.soepopdestoep.be.

Welzijnszorg

SOEP
op de
STOEP

*Broodbedeling in het armenhuis te Waasmunster rond 1910. Het was meestal het Bureel van Weldadigheid of het Arbbestuur, nu OCMW, dat verantwoordelijk was voor een soep- en broodbedeling. Het gebeurde regelmatig dat men in het testament liet vastleggen om na de uitvaart een "zak rogge gebakken in broden" uit te delen aan de arme mensen. Hiervoor werd de "armendis" gebruikt, een kerkmeubel dat nog steeds achteraan in de Waasmunsterse centrumkerk aanwezig is.
Copyright Heemkundige Kring 't Sireentje*

Buiten het thema “Armoe troef” maar wél op Erfgoeddag vindt in Waasmunster nog een andere activiteit plaats.

19 Tentoonstelling: “Kant, juwelen en beeldhouwwerken”

Organisatoren: Heemkundige Kring 't Sireentje in samenwerking met het Kuurhuis, Idcollectief uit Hamme, Ondernemend Waasmunster, Cultuurraad Waasmunster, Gemeentebestuur Waasmunster en Provinciebestuur Oost-Vlaanderen

Bezoekersadres: Kuurhuis, Kerkstraat 54, Waasmunster.

T 052 46 20 92

E androels@skynet.be

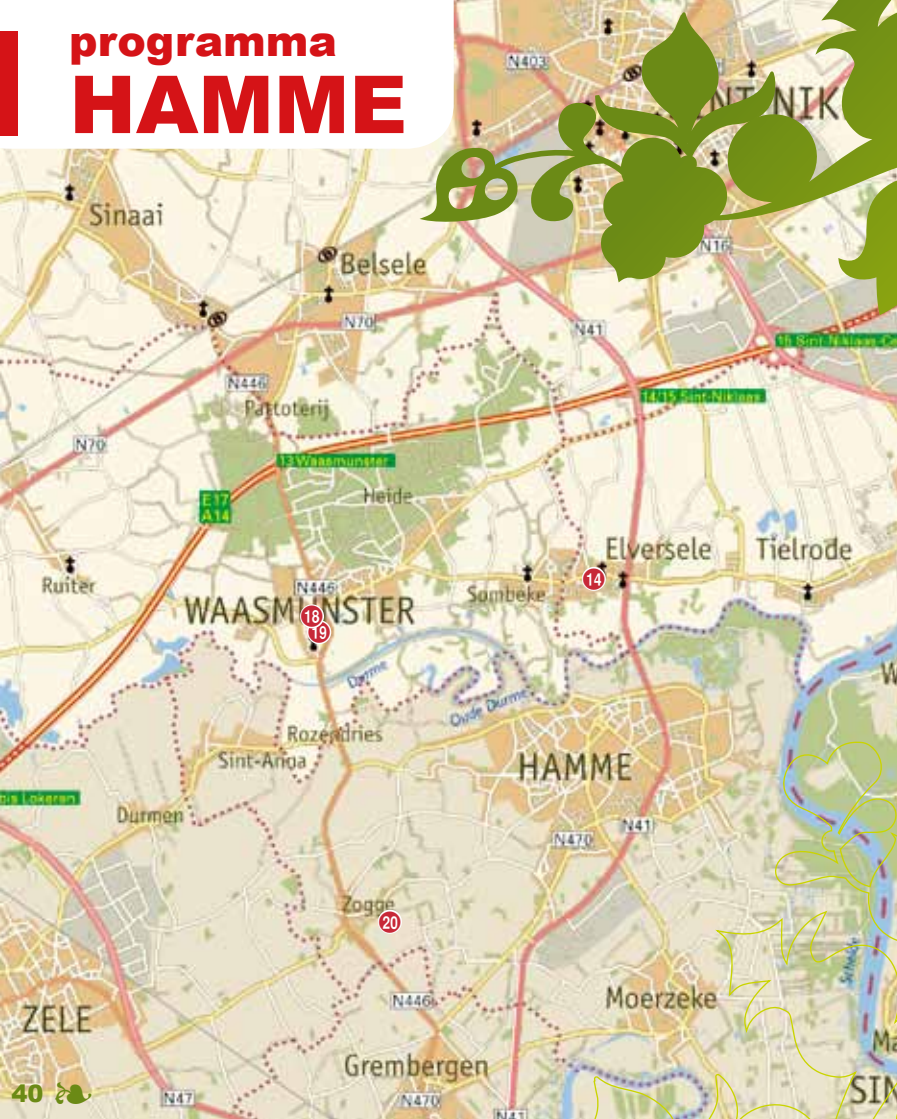
Naar aanleiding van 25 jaar bestaan en werking van de Kantschool Norbertine wordt deze tentoonstelling georganiseerd. Terwijl kantklossen vele jaren terug “om den brode” werd gedaan is het nu een zinvolle vrijetijdsbesteding geworden. Goudsmid en juwelenontwerpster Linda Kinders brengt hier exclusieve juwelen en het geheel wordt een streling voor het oog van de kunstminnende bezoeker. In het mooie en boomrijke wandelpark (geheel toegankelijk) brengen drie Waasmunsterse beeldhouwers – Regina Michiels, Bruno De Smedt en Koen Rossaert – elk een aantal bronzen en houten kunstwerken. Een afsluiterje na een rustige verpozing vindt u in het koetshuis aan de rand van deze statige herenwoning.

Op Erfgoeddag doorlopend open van 11 u tot 17 u 30. Ook open op zondag 17 april van 11 u tot 17 u 30, op zaterdag 23 en 30 april van 14 u tot 17 u 30 en op maandag 25 april tijdens de jaarmarkt van 10 u tot 17 u 30.

*Juwel van Linda Kinders.
Kant van een leerling van de
Kantschool Norbertine
Copyright Heemkundige Kring 't
Sireentje*

programma **HAMME**

ieder heeft het recht een menswaardig leven te leiden.
- Belgische Grondwet, artikel 23

20 Tentoonstelling: "Armoede troef"

Organisator: Werkgroep Erfgoed Hamme

Bezoekersadres: Klooster Zogge, Zogge, Hamme.

T 052 47 56 01

E cultuur@hamme.be

W www.hamme.be

Hamme kende vooral in de 19e eeuw en in de eerste helft van vorige eeuw zware armoede. Hamme was toen één van de armste gemeenten van Vlaanderen, getuige daarvan deze tentoonstelling. De vele spinners in de thuisnijverheid hadden het zeer moeilijk de eindjes aan elkaar te knopen. De vroegere Commissie van Openbare Onderstand (nu het OCMW) trachtte te helpen waar mogelijk, o.a. door het uitgeven van rantsoeneringszegels. Het St.-Vincentiusgenootschap bood en biedt nog steeds hulp aan mensen die het materieel moeilijk hebben. Kleine werkmanshuisjes tegenover statige herenhuizen getuigden van de bittere tegenstelling arm – rijk. Er waren de misbruiken rond het 'loten' voor de legerdienst. Ouderlingen werden ondergebracht in een omgebouwde brouwerij, het 'oud-mannenhuis' in de Nieuwstraat...
Doorlopend open tussen 10 u en 18 u.

"Schilderij De Ringstraat"
Copyright Paul Van der
Jeugt

programma **ZELE**

Geld maakt niet gelukkig. Dat heeft het
met armoede gemeen.
- Simon Carmiggelt (1913-1987)

21 Tentoonstelling: "Armoede in de gemeente Zele"

Organisator: Heem- en Oudheidkundige Kring van Zele

Bezoekersadres: Museum Zeels Erfgoed, Lokerenbaan 43, 9240 Zele.

T 052 44 50 69

E hokzele@hotmail.com

W www.hokzele.be

De expo belicht de huisarbeid in de gemeente Zele aan het begin van de 20ste eeuw en gaat in op de erbarmelijke omstandigheden en armoede waarin veelal grote gezinnen leefden. Verder wordt recent fotomateriaal geëxposeerd en worden de activiteiten van de Zeelse voedselbank voorgesteld.

Doorlopend open tussen 10 u en 18 u.

Postkaart met legende "Eene jutspinster van Zele. De slaapkamer dient tot keuken en werkplaats. Het stof is er zoodanig doordringend dat de spinster verplicht is de klok onder een glazen stolp te bergen."

Deze foto's zijn in 1910 genomen Zele door August De Winne n.a.v. zijn publicatie "A travers les Flandres" om aan de wereld te tonen hoe erg het in Vlaanderen in die dagen met armoede, sociale en hygiënische wantoestanden gesteld was. De meeste foto's werden genomen in de Zeelse wijk Zandberg (vooral het arbeidersstraatje 't Eindeke). De foto's werden achteraf als postkaarten uitgegeven met veelzeggende tweetalige teksten.

Postkaart met legende "Twee kinderen haarsnijdsters te Zele. Het één is 8 en het ander 12 jaar oud. Sedert den ouderdom van 7 jaar arbeiden beiden in die ongezonde nijverheid (tegenwoordig 14 uren daags) op eene zolderkamer welke er erbarmelijk uitziet en zij winnen te samen 0,70 per dag. Let op de lompen welke tot hun kleding dienen."

Deze foto's zijn in 1910 genomen Zele door August De Winne n.a.v. zijn publicatie "A travers les Flandres" om aan de wereld te tonen hoe erg het hier in Vlaanderen in die dagen met armoede, sociale en hygiënische wantoestanden gesteld was. De meeste foto's werden genomen in de Zeelse wijk Zandberg (vooral het arbeidersstraatje 't Eindeke). De foto's werden achteraf als postkaarten uitgegeven met veelzeggende tweetalige teksten.

Recepten

Op Erfgoeddag kan je op verschillende plaatsen oude gerechten proeven. We geven dan ook graag enkele recepten mee die je misschien eens thuis kan uitproberen. Deze zijn gebaseerd op ingrediënten die door de eeuwen heen wellicht ook bij de armen op tafel kwamen. Tenslotte mag ook wat achtergrondinformatie over enkele belangrijke voedingswaren hier niet ontbreken.

Alle recepten met (*) komen uit “Kookboek Zuster Huberta”, Een uitgave van “De Orde van het Pilonijn” ten bate van vzw “Dienstencentrum Hof ter Welle”. Samenstelling en poëzie: Richard Willems.

Ajuinsoep (*)

Benodigheden: 5 l water, 4 à 5 grote ajuinen, 50 gr boter, 500 gr aardappelen, 1 snede brood, 2 laurierbladen, 100 gr gemalen kaas, peper en zout, 250 gr spek.

Bereiding:

Snijd de ajuin in stukjes en bak ze in de boter. Schil de aardappelen, snijd ze in stukjes en voeg ze bij de ajuin. Voeg het water en het

stukje spek bij de ajuin en laat alles samen koken tot ze gaar zijn. Neem het stukje spek uit de soep. Draai de soep door de roerzeef en laat ze nog eens goed doorkoken. Maak de soep af met laurier, stukjes spek, peper en zout. Maak van een snede brood broodkorstjes. Bak ze in de boter en geef ze afzonderlijk bij de soep.

Tulpenbollen in de sla (*)

Rond 1560 kwamen de eerste tulpenbollen die vanuit Istanbul in Antwerpen arriveerden bijna allemaal op het bord terecht. Slechts enkelen belandden in de tuin. Via Antwerpen bereikte de tulp Nederland waar zij tot een nationaal product zal uitgroeien. In Nederland werden in de Tweede Wereldoorlog tulpenbollen gegeten tijdens de Hongerwinter van 1944-1945. Vooral in de provincies Noord- en Zuid-Holland, de tulpenregio, waren de bollen voor velen een redmiddel. Het eten van tulpenbollen wordt daarom in Nederland, niet als iets culinair beschouwd maar vooral met ellende geassocieerd. De tulpenbol is vrij bitter. Als je hem eerst blancheeert, laat afkoelen en vervolgens gaart met een scheut melk in het kookwater, heb je al een gedeelte van dat probleem opgelost. Gebakken smaakt de tulpenbol beter. Je kunt hem dan eerst blancheren en vervolgens in schijfjes snijden, deze knapperig bakken en met zout bestrooien. Gebakken tulp smaakt naar gebakken ui met een aardse toets. Meng de schijfjes tussen de salade en je hebt iets heel apart en origineel. (Dit is een recept van Daphne Aalders.)

Bier (*)

Bier werd in vele gerechten gebruikt omdat enkele eeuwen terug het putwater in de steden zo verontreinigd was dat het drinken ervan ziekten veroorzaakte. Er waren verschillende soorten bier. Sterke bieren, grootbier (waaronder abdijbieren) werden in de kroegen en herbergen gedronken. Het bier, dat men dronk bij de bereidingen, noemde men klein bier. Het had een zeer laag alcoholgehalte (2% à 3%) en was zeer zacht van smaak. Nog steeds zeggen wij als iets de moeite waard is “dat is geen klein bier”. In het Elisabethgasthuis te Antwerpen dronken de patiënten in de 16de eeuw gemiddeld anderhalve liter bier per dag, koffie en thee waren onbetaalbaar en melk was schaars en ook zeer duur. Bier met mate gedronken is zeer gezond. In “De Geneesheer der Armen”, een boekje uitgegeven in 1909 lezen we: “Bier is een weldoende drank, ook voedzaam, bevordert de spijsvertering en is pisafdrijvend. Het bier wordt aangeraden aan zwakke jongelingen, bleekzuchtige meisjes en aan jonge dames die aan bloedarmoede lijden. Zekere doctoren bevelen het bier aan voor zenuwachtige vrouwen die geen wijn kunnen verdragen. Drink geen bier als U zweet”. Een oud spreekwoord leert ons: “waar de brouwer komt, moet de bakker niet zijn” waarmee bedoeld wordt dat bier even voedzaam zou zijn als brood.

Bierpap (op basis van boteremelk) (*)

Benodigheden: 1 l boteremelk, 4 eetlepels maïzena of gewone bloem, 25 cl bier (blond of bruin tafelbier), 2 eetlepels suiker.

Bereiding:

Breng de melk al roerend aan de kook. Maak een temper (dun beslag) van maïzena of bloem met een weinig melk en voeg dit toe aan de kokende melk. Voeg al roerend de suiker toe en laat even doorkoken. Neem van het vuur en voeg een kwart liter bier toe. Bierpap werd vroeger vooral in de vastentijd gegeten met brood.

Aardappel (*)

De aardappel is afkomstig uit Zuid-Amerika, waar ze lang voor onze tijdrekening gekweekt werd. De Indianen noemden haar papas. De aardappel werd in de 16de eeuw door de Spaanse conquistadores naar Europa gebracht. Ze noemden haar batata, hiervan zijn de woorden patat, potato en het Arabische batatis afgeleid. In Spanje werden de aardappels voor het eerst geteeld door de karmelieten. De heilige Thérésia van Avilla gebruikte ze om in trance te geraken, ze at waarschijnlijk het giftige loof in plaats van de knollen. Via Spanje komt de plant aan bij het pauselijk hof. Botanicus Carolus Clusius beschrijft in 1601 de aardappel in zijn boek “Rarium Plantarum Historia” dat hij bij Plantin in

Antwerpen laat drukken. Hij geeft de aardappel de Latijnse naam *papas radix* maar noemt ze ook *taratuffi* (truffeltjes) zoals men de aardappel in Italië noemde. Hieraan ontleen de Duitser hun woord *Kartoffeln* en de Russen hun *kartosja*. Het woord aardappel werd in de 18de eeuw in de Nederlanden gelanceerd en door de Fransen prompt vertaald naar *pommes de terre*. In de 18de eeuw vinden we de aardappel op de spij斯卡arten van de welstellenden, maar het duurt tot begin 19de eeuw vooraleer de aardappel het voedsel zal worden van de arbeiders en de hongersnood zal keren. Eén hectare aardappelen kan driemaal zoveel mensen voeden dan één hectare koren. Patatten worden het voedsel van de armen. Het proletariaat overleeft letterlijk op patatten met ajuinsaus.

Gekookte aardappelen (*)

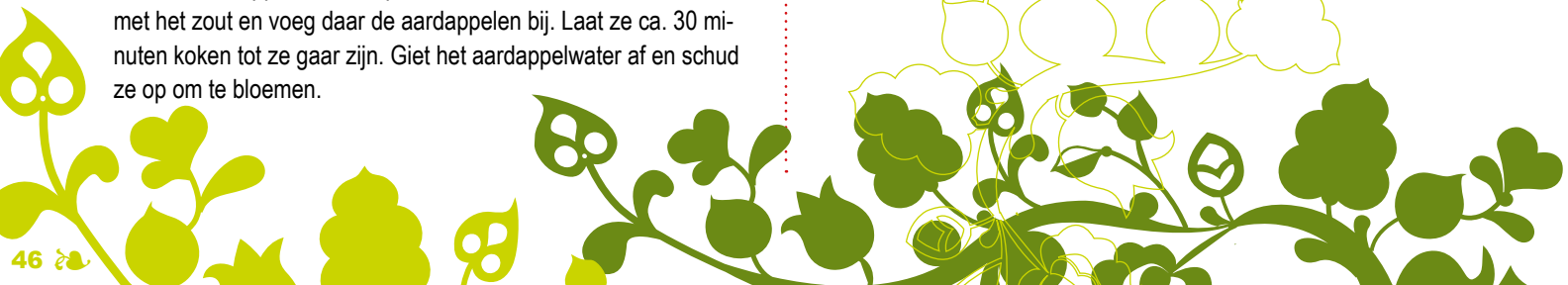
Benodigheden: 2 kg aardappelen, 1 koffielepel zout, 3 l water.

Bereiding:

Schil de aardappelen dun. Spoel ze in koud water. Kook water met het zout en voeg daar de aardappelen bij. Laat ze ca. 30 minuten koken tot ze gaar zijn. Giet het aardappelwater af en schud ze op om te bloemen.

Suiker (*)

Suiker wordt tot midden 19de eeuw uit suikerriet gewonnen. Suikerriet komt oorspronkelijk uit China en komt via de zijderoute naar het westen. Omstreeks het jaar 800 zijn de belangrijkste suikercentra het Midden-Oosten, Egypte en Marokko. Met de verovering van Andalusië komt in de 12de eeuw het suikerriet in het huidige Spanje. “Suiker volgt de koran” leert ons een oud Marokkaans spreekwoord. De Spaanse conquistadores exporteren het suikerriet in de 16de eeuw naar de Nieuwe Wereld. Later overspoelt suiker uit Amerika stilaan de Europese markt, meestal via de haven van Antwerpen. De naam Suikerrui is daar niet vreemd aan. Suiker was echter zeer duur en enkel voor de rijken bestemd. De zoetstof van de gewone man was honig. De methode om suiker uit suikerbiet te halen dateert pas van de 19de eeuw en ontstaat in Pruisen. Suiker wordt sedertdien een alledaags product dat niet enkel meer voor de rijken bestemd was.

Erfgoedbank Waasland brengt uw erfgoed op het web

www.waaserfgoed.be

In het najaar 2010 onderging de Beeldbank Waasland een grondige make-over. De voorbije jaren brachten we reeds meer dan 8000 foto's, de kranten "De Schelde" en de "Gazette van Temsche" en een kleine selectie archiefmateriaal online. Nu wilde men nog verder gaan in het publiek maken van het roerend erfgoed uit de streek. Daarom werd in november 2010 de Beeldbank Waasland vervangen door de nieuwe Erfgoedbank Waasland, die je kan vinden op de nieuwe website www.waaserfgoed.be.

In de Erfgoedbank Waasland kan je snuisteren in nieuwe soorten erfgoed. Naast de foto's en kranten die reeds in de beeldbank te vinden waren, zijn ook archiefdocumenten, brieven, affiches, kaarten, beeld- en geluidfragmenten... te lezen, bekijken en beluisteren. Dit vele materiaal is afkomstig uit de collecties van de erfgoedbankpartners: lokale heemkundige verenigingen, archieven, musea en documentatiecentra. Ook materiaal afkomstig uit particuliere collecties krijgt een plaats op de Erfgoedbank Waasland.

De Erfgoedbank Waasland pakt ook uit met vijf extra gedigitaliseerde Wase kranten: "De Klok", "Gazette van Beveren-Waas", "Gazette van het Land van Waas", "Gazette van Lokeren" en "Gazette van St. Nicolaes". Dit alles is toegankelijk via één portaalsite: www.waaserfgoed.be. De uitgebreide collectie kan je vrij doorzoeken via o.m. trefwoorden, persoonsnamen, plaatsen, materiaaltypes en collecties. Daarnaast vind je in de wisselende "online tentoonstellingen" een selectie van materiaal

en informatieve teksten rond specifieke thema's. Een aantal stukken in de collectie worden ook op een kaart van de regio gezet, ideaal voor wie snel materiaal wil vinden over een specifieke plek in het Waasland.

Maar daarbij houdt het niet op. Met de Erfgoedbank Waasland wordt sterker ingezet op de persoonlijke relatie van het publiek met zijn of haar erfgoed. Bezoekers op de site kunnen daarom zelf trefwoorden toekennen aan het erfgoed, commentaren achterlaten en objecten delen via mail of via sociale netwerken zoals Facebook en Twitter. Met de sectie 'mijn erfgoed' kan je ook je eigen selectie aanleggen van het materiaal op de bank. In de toekomst wil de Erfgoedcel Waasland particulieren ook blijven stimuleren om hun erfgoed te delen via de website. Ben je daarin geïnteresseerd, dan kan je contact opnemen op erfgoedcel@interwaas.be.

Surf dus snel naar www.waaserfgoed.be, dompel je onder in het erfgoed van onze streek en laat ook je eigen sporen na!

Ook in verband met het thema van deze nieuwe editie van *Ergoeddag*, "Armoe troef", werd op de Erfgoedbank Waasland een mooie online tentoonstelling aangemaakt. In dit thema vind je o.a. afbeeldingen van krotwoningen uit Sint-Niklaas, materiaal rond het armenhuis in Sint-Gillis-Waas, archiefstukjes en foto's rond voedselbedelingen en armoedige woningen in het Waasland.

Armoede door de geschiedenis heen

Pauperes Christi: armoede als deugd

567 na Christus: Paus Johannes III vaardigt uit dat elke gemeenschap de "eigen armen" moet voeden, dit zijn diegenen die kampen met een zekere vorm van 'ongeschiktheid', "nabijheid" en "meegaand" zijn. In deze vroege middeleeuwen komt het er voor het gros van de bevolking op aan om te overleven, door voldoende voedsel te produceren en daardoor in het levensonderhoud te voorzien. Elke tegenslag kan de gemeenschap ontwrichten. Armenzorg zorgt ervoor dat de maatschappelijke orde blijft bestaan. De eerste vormen van armoedebestrijding komen dus ook gedeeltelijk voor uit eigenbelang.

Rond de 11de eeuw maakt het ideaal van de 'Pauperes Christi' (letterlijk: Armen van Christus) opgang. Christus geldt als het toonbeeld van nederigheid en materiële armoede. Weduwen, wezen en zieken zijn de 'uitverkorenen van God'. Naar het voorbeeld van Christus en als tegenreactie op de uitwassen van rijke kloosterorden en individuele geestelijken, ontstaan bedelorden als de Franciscanen (of Minderbroeders), de Dominicanen, de Karmelieten en de Augustijnen. De regel van deze nieuwe orden verplicht niet enkel de individuele leden tot een eenvoudig bestaan zonder bezittingen, maar ook de kloostergemeenschap in zijn geheel.

Aandacht voor liefdadigheid komt op en geldt stilaan als een algemene, sociale plicht. Het bedrijven van liefdadigheid vergemakkelijkt de toegang tot het paradijs. Zowel geestelijken als edellieden doen aan naastenliefde. Religieuze orden als de Benedictijnen breiden hun abdijgebouwen uit met een aalmoezenij (broodbetellingen), een infirmerie (ziekenverzorging) en soms een passantenhuis (onthaal van pelgrims en zwervers). Armen die zich niet tegen hun lot verzetten of (erger nog) afglijden naar de misdaad zullen in het hiernamaals worden beloond.

Vanaf de 2de helft van de 13de eeuw ontstaan de 'Tafels van de Heilige Geest' of armendissen. Deze steunen armen van de eigen parochie die een 'armenpenning' kunnen voorleggen. De Tafels zorgen voor levensmiddelen, kledij, brandstof of geld en betalen medische zorg en onderwijs voor arme kinderen. Hun fondsen komen vooral van schenkingen. De Tafels zijn tot op vandaag actief in een aantal steden.

Sommige burgers verenigen zich in broederschappen, net als gildenorganisaties waarbij de toetreding afhangt van een vrijwillige, religieus geïnspireerde keuze. Beide zorgen in de eerste plaats voor hun eigen leden, nemen de begrafenis van arme, overleden medebroeders voor hun rekening en springen behoeftige broeders bij. In het 14de eeuwse Gent beschikken de wevers, volders, sme-

den, vissers, kleermakers en schippers over eigen godshuizen: gasthuizen die door een vermogende stichter worden opgericht om armen te huisvesten. In ruil dienen de bewoners regelmatig te bidden voor het zielenheil van de stichter. Soms moet de arme zich 'inkopen'. Hij betaalt dan een bedrag, waarmee hij levenslang inwoon (en soms ook kost) krijgt. Deze vormen van sociale zekerheid voor de leden uit de middenklasse ontstaan onder het motto 'Ons zorgt voor ons'...

Van mededogen en ideaalbeeld naar repressie

Andere tijden, andere regels. Aan het einde van de middeleeuwen verandert het denken over de status van de arme en de opvattingen over armenzorg. Armoede wordt gelinkt aan landloperij en criminaliteit. Dat zorgt voor de eerste repressieve maatregelen tegen 'bedelaars' en 'vagebonden'.

Zo wordt bedelarij nog slechts aan drie bevolkingsgroepen toegestaan: kinderen jonger dan twaalf, bejaarden ouder dan zestig of "gebrekking" en personen met kleine kinderen. Alle bedelaars, bejaarden uitgezonderd, moeten een herkenningsteken dragen op straffe van opsluiting. Bedriegers worden zwaar gestraft. Een gezonde heeft immers de morele plicht om te werken en zelf in zijn levensonderhoud te voorzien. Arbeid is nu de hoeksteen van de sociale ordening geworden. Voor de publieke opinie en de beleidsmakers is de arme zijn benijdenswaardige onschuld kwijt.

Er volgt een pleidooi voor de afzondering en opsluiting van armen. Dit heeft volgens de tijdgenoten tal van voordelen: het vermindert de risico op verspreiding van besmettelijke ziekten, armen kunnen nu tot arbeid gedwongen worden en hun religieuze leven kan worden gecontroleerd.

Aan het begin van de 17de eeuw schieten 'tuchthuizen' als paddestoelen uit de grond. Armenscholen en onderwijs in weeshuizen zorgen voor de vorming van kinderen. Jongens leren een vak, meisjes worden vooral als huishoudelijke hulp ingezet.

In 1462 wordt in Italië de eerste Berg van Barmhartigheid opgericht om de woekerhandel van rijkelui, die geld lenen aan armen maar torenhoge intresten aanrekenen, te stoppen. Deze instelling aanvaardt kostbare voorwerpen als onderpand en schrijft leningen uit tegen erg lage intresten. Winst maken is geen doel op zich. Het duurt tot het begin van de 17de eeuw vooraleer Brussel een eigen Berg van Barmhartigheid krijgt. Deze is er vandaag nog steeds. De Berg van Barmhartigheid wordt vaak geciteerd als een welvaartsgraadmeter. Sinds de jaren 60 van de voorbije eeuw is het aantal leningen verdubbeld en is het uitgeleende bedrag zowat verzesvoudigd tot 20 miljoen euro! Het lijkt er op dat de Openbare Kas van Lening (zoals de Berg nu officieel heet) nog lang niet aan sluiten toe is.

Naar de industrialisatie

Vanaf de Oostenrijkse periode bloeit de plattelandsnijverheid en mede dankzij de relatieve maatschappelijke stabiliteit stijgt het bevolkingsaantal. Van heinde en verre komt men naar Vlaanderen om de processen en de effecten van de intensieve landbouw te bewonderen. Het lijkt onze gewesten goed te gaan. Gaandeweg echter stijgen de voedselprijzen: tussen 1750 en 1850 met meer dan 130 %. Ook de pachtprizen stijgen. Door het overaanbod van arbeidskrachten in de huissnijverheid zetten de lonen een stevige daling in. Het verarmingsproces blijkt onomkeerbaar. Zelfs de verhoogde inzet van alle huisgenoten of extreem lange werkdagen bieden geen oplossing.

Jozef II heft alle contemplatieve religieuze ordes op, probeert de instellingen voor ziekenzorg te rationaliseren en de meest zichtbare vormen van armoede zoals bedelarij en leegloperij uit te roeien.

Met de komst van de Fransen worden kloosters en abdijen afgeschaft en hun bezittingen in beslag genomen en verkocht. Dit ontmantelt ook een deel van de armenzorg. Twee nieuwe instellingen worden door de Franse bewindvoerders opgericht. De Commissie voor Burgerlijke Godshuizen staat in voor de verzorging en verpleging van behoeftigen in instellingen, het Bureel voor Weldadigheid steunt armen en behoeftigen thuis. Hiermee leggen de Fransen de juridische basis voor de nationale organisatie van de armenzorg, want beide instellingen worden vanaf 1796 verplicht op gemeentelijk niveau georganiseerd.

De Wet Le Chapelier komt in voege: deze voert de vrijheid van ondernemen in en verbiedt corporaties zoals de ambachtsgilden. Het verenigen van boeren en arbeiders wordt verboden – dit is de facto een verbod op vakbonden en stakingen. Pas in 1866 wordt deze wet opgeheven, een belangrijke mijlpaal in de sociale geschiedenis.

Enkele beroepsgebonden verenigingen blijven voortbestaan. Zij vormen de basis van de Maatschappijen voor Onderlinge Bijstand, die vanaf 1851 door de overheid worden erkend. Deze 'maatschappijen' waren verzekeringskassen voor arbeiders. In 1925 fusioneren beide administraties tot de Commissies voor Openbare Onderstand (C.O.O.), die op hun beurt in 1978 hervormd worden tot de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (O.C.M.W.).

Naast deze initiatieven van overheidswege blijven er particuliere liefdadigheidsinitiatieven overeind. Wel steeds met het morele vingertje: armen zijn hulpbehoevend maar moeten ook een vroom en deugdelijk leven nastreven.

De effecten van de industrialisatie, verzuiling en de strijd voor sociale rechten

De 19de eeuw staat in ons land grotendeels in het teken van de snelle industrialisering. Ondanks grote inspanningen kan de huisnijverheid niet op tegen de snelheid en de productieprijs van de industrieel vervaardigde goederen. Vooral de textielsector krijgt het lastig. Heel wat thuiswerkers verdienen minder en hebben geen zicht op alternatieven. Heel wat 'nieuwe arbeiders' komen terecht in stedelijke, gemechaniseerde bedrijven. In 1845 – 1846 mislukken de aardappel oogsten en eisen cholera-epidemieën en hongersnood hun tol.

Hierdoor, gecombineerd met het overaanbod van arbeidskrachten en het uitblijven van maatregelen van overheidswege ontstaan sociale wantoestanden. Er ontstaat een stedelijk proletariaat: een massa goedkope, ongeschoolde en dikwijls erg jonge werkkrachten. Ook kinderen worden ingezet en dit vaak in ongezonde en gevaarlijke omstandigheden. In Oost-Vlaanderen is de werkloosheid in 1844 opgelopen tot 60 %. De gemiddelde levensverwachting bedraagt slechts 31 jaar. Dit leidt in 1847-'48 tot hongerrellen.

Politiek en juridisch gezien heeft de arbeider geen stem. In het jonge België hebben enkel de welgestelde burgers – lees “de industriëlen” - een vinger in de pap. Zij kunnen werknemers betalen hoe, wanneer en hoeveel ze willen. Veel arbeiders ontvangen hun

loon in natura zoals onderdak, voedsel en brandstof. Dit wordt exclusief door de werkgever geleverd waardoor deze zijn arbeiders volledig controleert.

In deze context ontstaan de eerste vakbonden, die opkomen voor de belangen van de arbeiders. Ongeveer tegelijk komen de eerste mutualiteiten en de coöperatieve maatschappijen tot stand. Het principe is: samen sta je sterker dan alleen. Door de toenemende verzuiling van de maatschappij krijgen deze werknemersverenigingen ook eigen, ideologische accenten. Door hun mobiliserend vermogen en de druk die zij kunnen uitoefenen komt er – samen met de uitbreiding van het kiesstelsel (1893, het Algemeen meervoudig stemrecht) – ook een politiek instrument tot stand dat de stem van de arbeiders kan vertolken. Een aantal sociale wetten zien het licht, zoals de arbeidsregeling voor vrouwen en kinderen (uit 1899), wetten over pensioensregelingen en arbeidsongevallen, enz. Op 1 mei 1890 staken en betogen zo'n 150 000 arbeiders voor de invoering van de acht uren werkdag in ons land. Die komt er uiteindelijk na de Eerste Wereldoorlog.

Armoedebestrijding als overheidsopdracht

De Eerste Wereldoorlog zorgt voor een schaarste van levensmiddelen, brand- en grondstoffen. Er komt een internationale hulpbeweging op gang. Bekende zakenlui als Ernest Solvay en Emile Francqui richten het Hulp- en Voedingscomité op, dat behoeftige landgenoten voorziet van onder meer steenkool, meel, groenten en suiker. Dit comité blijft in voege tot in 1919. Na de oorlog wordt het enkelvoudig stemrecht voor mannen gestemd – voor vrouwen komt dit pas in 1948.

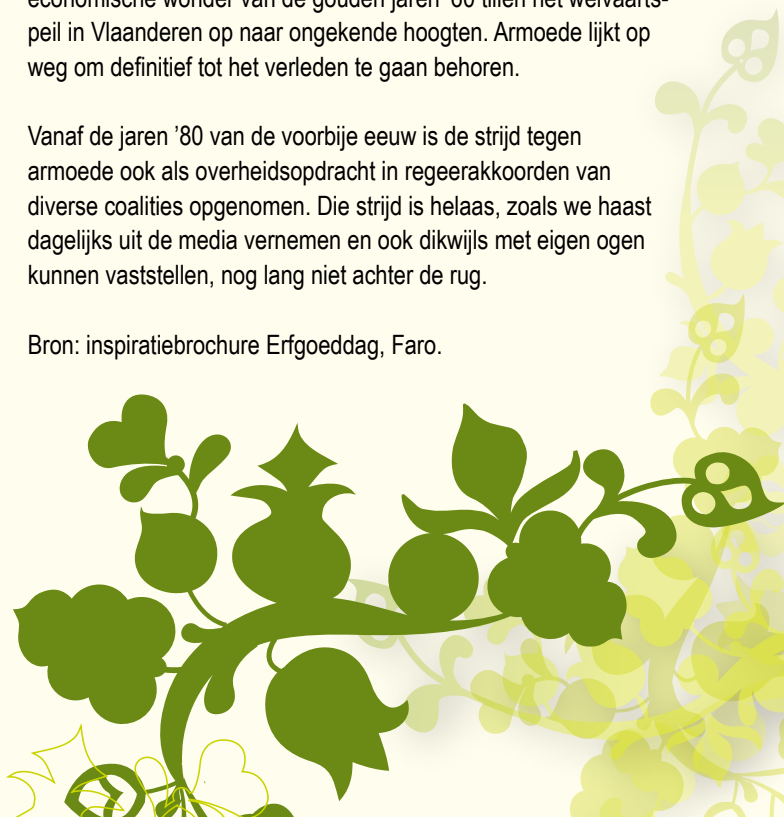
Maatschappijen voor goedkope woningen worden opgericht: deze bieden arbeiders gezonde woningen tegen betaalbare prijzen aan. De economische wereldcrisis tijdens het interbellum en de oorlogsjaren die erop volgen remmen de vooruitgang van de sociale wetgeving af.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog is er reeds uitvoerig geheim overleg tussen vakbondsleiders, werkgevers en politici over hoe de sociale zekerheid na de oorlog kan georganiseerd worden. Dat leidt op 24 april 1944 tot een akkoord en het 'ontwerp van overeenkomst tot sociale solidariteit', ook bekend als het Sociaal Pact. Kernelementen zijn de voor iedereen verplichte sociale verzekeringen en de uitvoering door, of onder streng beheer van, de overheid.

Na de donkere oorlogsjaren betekent dit pact een symbool van hoop op een betere toekomst. Inhoudelijk zorgt het voor een totaalvisie op solidariteit en voor de oprichting van een 'nationaal verdelingsfonds', beter bekend als de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ). Het vooruitgangsoptimisme van de fifties en het economische wonder van de gouden jaren '60 tillen het welvaartspeil in Vlaanderen op naar ongekende hoogten. Armoede lijkt op weg om definitief tot het verleden te gaan behoren.

Vanaf de jaren '80 van de voorbije eeuw is de strijd tegen armoede ook als overheidsopdracht in regeerakkoorden van diverse coalities opgenomen. Die strijd is helaas, zoals we haast dagelijks uit de media vernemen en ook dikwijls met eigen ogen kunnen vaststellen, nog lang niet achter de rug.

Bron: inspiratiebrochure Erfgoeddag, Faro.

Een hedendaagse visie op armoede en armoedebestrijding

Om een blik te werpen op de hedendaagse kijk op armoede in Vlaanderen, gingen we ten rade bij mensen in armoede zelf. Binnen verenigingen waar armen het woord nemen over geheel Vlaanderen, staan mensen die in armoede leven centraal. Zij nemen er op alle niveaus het woord. Deze verenigingen, die binnen hun werking beantwoorden aan 6 duidelijk omschreven criteria (*), werkten onlangs samen een visietekst uit, waarin zij hun visie op leven in armoede geven. Meer info vind je ook op www.vlaams-netwerk-armoede.be.

Armoede is uitsluiting op verschillende vlakken.

Armoede is het ontbreken van kansen en het niet mogen en kunnen meedoen. Het is een uitsluiting die maakt dat je rechten niet gegarandeerd zijn. De ene uitsluiting brengt de andere met zich mee: wie in een krot woont heeft vaak geen goede plek om zijn huiswerk te maken - wie niet meekan in het onderwijs vindt moeilijk de weg naar werk. Het feit dat de toegang tot iemands rechten geblokkeerd is, zorgt voor structurele uitsluiting.

Minstens zo zwaar is de sociale uitsluiting: de dagelijkse realiteit dat men op mensen in armoede neerkijkt, dat mensen in armoede niet als gelijkwaardig worden gezien of behandeld, dat ze geen plaats krijgen, ...

Die structurele en sociale uitsluiting blijft natuurlijk niet zonder gevolgen. Dat mensen geen (goede) woning hebben, geen werk, ... is het zichtbare deel van armoede, zeg maar "de buitenkant". De binnenkant, de manier waarop mensen die armoede beleven, is vaak nog pijnlijker om te dragen. Het is de ervaring van schaamte, stress, het gevoel gefaald te hebben, eenzaam zijn en zich onzeker en nutteloos voelen, maar ook gevoelens van wantrouwen en angst.

Armoede gaat dus om veel meer dan geld alleen. Het gaat over maatschappelijke uitsluiting en kwetsbaarheid. Maar begrijp dit niet verkeerd: ook al is armoede niet enkel in meetbare termen als inkomen te vatten, toch is inkomen bijzonder belangrijk! In België moet zo'n één op zeven van de bevolking momenteel rondkomen met een inkomen dat lager is dan de armoededrempel. Deze armoededrempel wordt Europees bepaald, wat voor België neerkomt op bijvoorbeeld 899 euro per maand voor een alleenstaande. Recent onderzoek toonde echter aan dat dit duidelijk te weinig is om minimaal mee te overleven, zelfs als men gezond is, goed kan plannen en veel tijd heeft. Bovendien zien we dat het risico om onder deze armoededrempel terecht te komen niet gelijk verdeeld is: vrouwen, bejaarden, laaggeschoolden en alleenstaanden lopen een veel hoger risico.

De huidige laagste lonen en vervangingsinkomens volstaan zelden om van te leven. De meeste uitkeringen liggen zelfs lager dan de armoedegrens. Bovendien neemt de kloof tussen de laagste en de hoogste inkomens toe (**).

Een verantwoordelijkheid van de hele maatschappij!

Door de verantwoordelijkheid eenzijdig bij mensen in armoede te leggen, riskeert men blind te zijn voor maatschappelijke uitsluiting. Armoede heeft immers in de eerste plaats een maatschappelijke oorzaak omdat de samenleving er niet in slaagt de rechten van mensen te verzekeren. Wie wil meedraaien in een steeds complexere samenleving heeft immers allerlei competenties (kennis en vaardigheden) nodig. En als je die niet van bij het begin mee hebt, dan riskeer je al achterop te lopen en uitgesloten te raken.

Iets doen aan die ongelijke start is dan ook een verantwoordelijkheid van de ganse samenleving. Maar het bestaan van armoede plaatst ook grote vraagtekens bij ons systeem van sociale bescherming. De vervangingsinkomens zijn vaak veel te laag om uit de armoede te ontsnappen. Mensen zonder papieren worden uitgesloten op basis van het ontbreken van de juiste documenten. Armoede is met andere woorden een structureel probleem: het heeft te maken met hoe de samenleving is opgebouwd, kortom de structuur van de samenleving. Maar evenzeer is het van belang

hoe mensen hebben geleerd met elkaar om te gaan of net elkaar te mijden. Om armoede te bestrijden moeten we dan ook het beleid aanpakken zodat dit echt rekening houdt met de belangen van mensen in armoede. Maar alleen met regels en wetten te veranderen, komen we er niet zolang mensen niet ook in de dagelijkse praktijk rekening houden met de leefwereld en de noden van mensen in armoede. Dat kan enkel door een mentaliteitsverandering waarbij mensen er actief voor kiezen om zo te handelen dat iedereen toegang heeft tot zijn rechten.

Als we willen dat maatregelen om armoede te bestrijden ook echt kunnen werken, dan kan dat alleen als mensen in armoede ook hun stem laten horen en deelnemen aan het beleid en de samenleving, zodat men niet enkel over hen beslist, maar met hen.

Hedendaagse oplossingen voor armoede (***)

We zien dus duidelijk dat armoede de afgelopen tientallen jaren steeds meer en meer een overheidsopdracht werd, en niet enkel een probleem dat werd aangepakt door toevallige naastenliefde. De vele OCMW's verspreid over alle gemeentes in ons land zijn daar goede voorbeelden van. De manier waarop de overheid deze opdracht interpreteert is echter niet steeds dezelfde, en gedurende de afgelopen jaren zagen we wel wat verschuivingen. Eind 20ste eeuw zette men duidelijk in op het rechtendiscours, waarbij tekorten in het welzijn van bepaalde mensen werden gezien als een maatschappelijk tekort, en hulpverleners bijgevolg hun cliënten hielpen hun klachten om te buigen in maatschappelijke klachten. Iedere mens had rechten, en OCMW's en dergelijke waren er om te zorgen dat deze rechten ook in de praktijk werden omgezet, voor iedereen.

Het laatste decennium zien we echter meer en meer een ander verhaal. De individualisering rukt op in de samenleving, en ook in het sociaal werk. Sinds de jaren '90 leven we in een periode van rechten én plichten, waarbij stap voor stap, meer en meer de nadruk wordt gelegd op die plichten. Mensen krijgen niet enkel kansen, ze worden ook verplicht ze te grijpen.

Actief burgerschap, activering, responsabilisering, normering, arbeidsattitudes aanleren en zelfontplooiing, het hoort er allemaal bij. Steeds meer en meer legde men het probleem bij mensen in armoede, zag men sociale hulpverleners als brand-

jesblussers en stelde men de draaiende maatschappij minder en minder in vraag.

Stilaan kwam en komt echter reactie op dit discours. Mensen in armoede gingen zich zelf verenigen en in Vlaanderen werden verenigingen waar armen het woord nemen zelfs decretaal erkend. Bovendien verenigen ook belangrijke middenveldorganisaties zich, om duidelijk te maken dat ook "het middenveld" vindt dat er opnieuw nood is aan duidelijke beleidskeuzes voor een samenleving waar iedereen zijn plek heeft. (zie www.decenniumdoelen.be)

(*) De zes criteria op basis waarvan Verenigingen Waar Armen Het Woord nemen werken zijn:

1. Armen verenigen zich
2. Armen nemen het woord
3. Werken aan maatschappelijke emancipatie
4. Werken aan maatschappelijke structuren (10 grondrechten)
5. Dialoog en vorming
6. De vereniging blijft armen zoeken

(**) Bron Armoede en Sociale Uitsluiting jaarboek 2010: Jan Vranken, Seppe De Blust, Danielle Dierckx en An Van Haarlem (red.)

(***) Bron Individu en/of structuur? Of wat wil het sociaal werk aanpakken? Kristel Driessens & Dirk Geldof

Met dank aan alle erfgoedorganisaties van het Waasland. Ze houden met hun enthousiasme en inzet het cultureel erfgoed levend voor de volgende generaties. Zonder hun inspanningen is er geen Erfgoeddag!

De Erfgoedcel Waasland wil de zorg voor en de bekendmaking van het Wase erfgoed stimuleren.

Ze wil zoveel mogelijk Waaslanders warm maken voor het rijke erfgoed in hun regio.

Dat doet de erfgoedcel door ondersteuning te bieden aan alle enthousiaste erfgoedvrijwilligers en erfgoedprofessionals, en door samen met de Wase erfgoedorganisaties en gemeentebesturen te streven naar een optimale bekendmaking van en zorg voor het erfgoed.

De Erfgoedcel Waasland is een onderdeel van Interwaas en wordt ondersteund door de Vlaamse overheid. Interwaas is het intergemeentelijk samenwerkingsverband voor streekontwikkeling in het Waasland. In samenwerking met de acht Wase gemeenten (Beveren, Kruikebeke, Lokeren, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster) wil Interwaas vanuit een lokale sturing de ontwikkeling van het Waasland actief bevorderen via dienstverlening, projectwerking en belangenbehartiging.

Coördinatie en samenstelling: Erfgoedcel Waasland

Druk: Cartim, Gentbrugge

Vormgeving campagnebeeld Erfgoeddag: GRAMMA NV, Antwerpen

Vormgeving van deze brochure: Graffito, Gent

Cartografie: Aquaterra

Brondata: Teleatlas

Met steun van de Vlaamse overheid

Erfgoeddag is een initiatief van FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, in samenwerking met de erfgoedgemeenschappen in Vlaanderen en Brussel. Erfgoeddag krijgt de volle steun van de Vlaamse overheid.

V.U.: Bart Casier, directeur Interwaas, Lamstraat 113, 9100 Sint-Niklaas.
D/2011/11.208.01